1239

СОН
КНЯЗЯ СВЯТОСЛАВА

Драма-казка в 5 діях

Івана Франка.

Львів.
З друкарні Інстітуту Ставропігійського під зарядом І. Пухира.
1895.

ЛЬВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

БІБЛІОТЕКА
Інституту
франкознавства

УЧБОВА
БІБЛІОТЕКА
ЛНУ
ім. Ів. Франка

Кабінет франкознавства
ЛНУ ім. Ів. Франка
Інв. № ~~728~~
372433

Посвята.

У сні турботному, важкому
І я оттак колись лежав,
Без діла — діла я бажав,
Без труду — чув у тілі втому.

Кругом мене́ клубилась зрада
І зависть-гадина повзла;
На ро́зграні добра і зла
Мене держала мрій принада.

В тім сні, в тім соннім отуліню
Твій вид явивсь міні нараз
І серцем моім він потряс,
Мене ударив по сумліню!

Пронята роскішю і жахом
Душа збентежилась у-край,
Почула крик: „Вставай! Вставай!
Спіши до ціли темним шляхом!“

Я пізнавав, пронятий дрожю,
В твоіх очах, в твоім лиці
Найкраще все, що на віці
Любив я й полюбити можу.

І був огонь такий могучий
І розказ був у тих очах,
Що переміг мій сон і жах
І пхнув мене у вир кіпучий.

У вир житя і труду й бою
Огнем тим пхнутий я пішов,
Відвагу й силу віднайшов,
Хоч сам ішов я, не с тобою.

Прийми ж, несудженая Доле,
Отсі листочки з моіх рук
На спомин тих утіх і мук,
Що виплодило наше поле!

Автор.

СОН КНЯЗЯ СВЯТОСЛАВА

Драма-казка

Особи:

Святослав, великий князь київський, 60 літ.
Гостомисл, воєвода, приближений князя, 50 л.
Запава, єго жінка; 30 л.
Овлур, боярин, ізгой, 40 л.
Предслава, єго жінка, 35 л.
Діти Овлурові — німі особи.
Путята, боярин, приближений Гостомисла.
Кунаш, вояк Гостомисла.
Гарниш, слуга Святослава.
Васюта, **Панюта**, **Трубай**, **Чурило**, **Чепіль** } розбійники.
Ангел, вояки, розбійники, слуги, народ.

Діє ся в початку XII. віку в Київі і околиці.

Дія перша.

Спальня князя Святослава. В глубині сцени на право ліжко за котарою, на ліво на стіні ікона матері божої в золоті, а перед нею горить лямпа. На переді з правого боку столик, з ліва піч з коминком. По стінах висять мечі, панцирі, шоломи і збруя. На столі велика книга. Вхід з переду з лівого боку. Вечеріє.

Ява перша.

Гарниш (*у дверех шемече ся, не пускаючи когось до середини*).

Не можна тут! Чого вам? Гей, вп, служба!
Се що тут за порядок?

Предслава (*за дверми*)

Ні, я мушу!
(вривав ся до спальні з троїма малими дітьми. Всі вони одягнені в жебрацьку одежу).
Я мушу до князя!

Гарниш

Нема князя!

Предслава

То я зажду.

Гарниш

Не тут вам місце ждати.
Тут княжа спальня.

Предслава

Я хіба не знаю?
Не бій ся, ще ти в горах стадо нас,
Як я тут знала кождий кут! *(Плаче)*
О боже!
Що стало ся зо мною! До чого
Дійшла я нині! *(Тулить дітей до себе)*
Діти, милі діти!
Ось тут колись бувала мати ваша!
Їй кланялись, давали честь бояре,
Сам князь із нею любо розмовляв, —
А нині що ми всі? Ми жебраки,
Нещасні, без кута, без кусня хліба!

Гарниш

Не розумію, жінко, що ти мовиш!
Твоя одежа вказує жебрачку,
Слова ж твої — — Та хто ти? І чого
Сюди вдираєш ся?

Предслава

Де князь?

Гарниш

На ловах.
Та швидко верне, ось що лиш не видно.

Предслава

Я мушу бачити єго.

Гарниш

Про мене,
Тілько не тут.

Предслава

Ні, тут! Я маю діло
Таке до него — —

Гарниш

Се мінї байдуже.
Я твому дїлу не суддя. Та тут
У княжу спальню пїд грізьбою смерти
Не смію я нікого допускати.

Предслава

Ти й не пускав мене — і будь спокійний.

Гарниш

Вступи ся жінко! Адже можеш хвилю
Заждати в сінех.

Предслава

Ні вже! Пятий день
Чекаю я і все ніяк не можу
Князя побачить.

Гарниш

Алеж я не можу
Тебе лишити тут! Таж князь як скоро
Тебе побачить, не захоче й слухать
Твоєї мови, а велить від разу
Тебе й мене закинути в тюрму.
Вступи ся, не доводь мене до лиха!

Предслава

Дарма! Ось тут при огнищі святому
Сідаю. Дїти, тут при мні сідайте! (*сідають*)
Тепер не смієш силою мене
Відсіля гнати. Відси я не вступлюсь,
Аж князь прийде. А що потому буде,
Про се мінї байдуже!

Гарниш (*заламує руки*)

Жінко! Жінко!
Чи ти безумна? Господи, пропав я!
Ось князь надходить!
(*В розпуці бігає по покою, ломаючи руки.*)

Ява друга.

Ті самі, Князь і два слуги.

Князь (*у дверех, обернений до слуг*)

А догляньте коней!
Не зараз до води! Нехай відсапнуть.
А витріть добре! Соколи є всі?

Слуга

Усі. Я взяв їіх під свою опіку.

Князь

Гляди-ж! (*До другого*)
А ти приглянь там за ворітами!
У Босого скалічена нога.
Покличте Власа, щоб оглянув рану!

Слуга

Я вже казав покликати єго.
Чи ще що нам прикажете?

Князь

Досить
На нині. Ви втомились. Відпічніть!
А завтра суд у нас! Пришліть міні
Варнаву! Чи полагоджено все,
Що треба?

Гарниш

Я доглянув, пане! Все
Готове: і шатро й лавки й столи.
(*Слуги відходять.*)

Князь

А, ти тут! (*оглянув ся і побачив Предславу*)
А се що?

Гарниш (*кидаєсь ему до ніг*)

Карай мене
Чи милуй, княже! Се моя вина!
Не міг опертись їй. Така могуча,
Що виперла плечима двері спальні,
Мене зіпхнула і війшла сюди.

Князь

Се хто такий?

Гарниш

Не знаю, пане! Жінка
З дітьми. Жебрачка з виду, та говорить
Чудне таке — —

Князь

Гей жінко! Хто ти є?
Ходи сюди!

Предслава (*сидить*).

Не встану відси я!
Ось тут при огнищі святому буду
Сидіти, під опікою его,
Аж доки слова не даси мині,
Що вислухаєш річ мою.

Князь

Пек! Пек!
Якийсь знайомий голос! Темно вже —
Лиця не бачу, тілько очи чорні
Мов вуглі два там жевріють (*до Гарниша*) Світи!

Гарниш (*креше вогню*)

Уперта дуже! А про себе й слова
Сказать не хоче. (*Світить*)

Князь (*зо свічкою наближаєсь до неї*)

І лице якесь
Немов знайоме. Встань!

Предслава

Не встану, княже,
Аж поки слова не даси — —

Князь

Се що знов?
Ти думаєш, що перепреш мене?

Предслава

Грізьби твоєї не боюсь я, княже.
Нехай боять ся ті, що мають ще
Що тратити. Я все, що тілько мала,
Все стратила. А те, за чим сюди
Прийшла я, те мене не доторкаєсь,
А лиш тебе.

Князь

Мене? А хтож ти?

Предслава

Слово!
Вперед дай слово, о котре благаю!

Князь

Здуріла жінка! Ну, нехай і так!
Даю те слово.

Предслава

Що спокійно все
Те вислухаєш, що скажу тобі.

Князь

Все вислухаю.

Предслава

Сам на сам зо мною.

Князь (*підозрено глядить на неї*).

Предслава

Що, славний князь, великий наш герой
Побоюєть ся баби?

Князь

Чорт не баба!
Та ну, нехай і так! А то ей
Позбутись годі! Ну, вставай! балакай!

Предслава (*встає*)

А сему повели — (*показує на Гарпша*).

Князь (*сплескує у долоні*)

Ах, се Предслава!
Овлурова — —

Предслава

Так, княже, я Предслава!
Нещасного Овлура бідна жінка.
Спасибі, що пізнав мене нарешті,

А то сама я швидко вже не зможу
Себе пізнати.

Князь

Що з тобою діється?

Предслава

Щож? Пропадаю! З сими хробаками
Скитаю ся поміж людьми, бідую,
Слізми витаю ранок і слізми
Постелю мочу вечером.

Князь

Де муж?

Предслава

Хібаж я знаю? Як би не те важне
І пильне діло, що мене до тебе
Сюди пригнало, я б тебе спитала:
Де муж мій? (*плаче*)

Князь

Жінко, я его не маю.

Предслава

Ти засудив его, обдер із чести,
З маєтку, з всіх заслуг, з усяких прав.
Ти пхнув его могучою рукою
Із сонічних вершин життя людського
В безодню темну, там де вічний страх,
Де мука, ганьба. Він ізгоєм став ся,
Безправним між людьми, мов вовк у лісі,
Без імени, без роду, без маєтку.
Все, все відняв ти в него! мов кропиву
З города, вирвав з між людей его,
А ще мене питаєш: Де твій муж?

Князь

Ну, бачу, горе не зломало ще
Твоєї вдачі гóрдої, Предславо!
Язик твій острий, як і був.

Предслава

Бо горе
І кривда люта все острять єго.

Князь

Про кривду, жінко, говорить не смій!
Твій муж убив Добриню воєводу
І заслужив на смерть. Не мій був суд,
А всіх бояр, що засудив єго.

Предслава

О, так! О, так! Князі святі, безгрішні!
Вони ніколи не скривдять нікого,
Бо як захочуть щось таке зробити,
То все знайдуть услужних, що за них
Візьмуть на душу гріх.

Князь

Безумна жінко!
Не вже ти думаєш, що блюзнячи
Оттак мій суд і праведні закони,
Осягнеш те, за чим сюди прийшла?

Предслава (*хапає ся за голову*).

Ох, накіпіло в серці моїм горе,
Немов отрута й тиснесь на язик!
Та ні! Мовчу вже! Я-ж не задля себе
Прийшла сюди. Пять день уже чекаю
Отам під брамою, щоб бачити
Тебе! Пять день страшенної тортури,

Непевности!.. А тут ніхто не хоче
Мене до тебе завести! А діло
Велике, важне.

Князь

Що за діло, мов!

Предслава

Кажи отсему геть іти! (*показує Гарпина*)

Князь

Не бій ся,
Він вірний в мене

Предслава

О, у тебе всі,
Всі вірні! Але я не вірю їім.
Як би про мене йшло, міні б байдуже,
А се ж про тебе, княже, діло йде.

Князь

Про мене? Ну, коли про мене, жінко,
То я зажду до завтра. Що мене
Самого доторкаєсь, се для мене
Не так то важне.

Предслава

Княже! Богом милим
Благаю тя! Не відправляй мене!

Князь

Уперта ти, то й я упертий буду.
Веди єі до гридниці, Гарнишу,
Кажи погодувать єі й дітей
І місце дай, щоб мали де проспатись.
А завтра рано, поки суд зачнесь —

Предслава (*паде перед ним на коліна*)

О княже! Батьку! Вислухай мене!
Се діло — не тебе лишень самого,
А всего краю доторкаєсь!

Князь

Так?
Гарнишу! Є ще Гостомисл в палаті?
Сли є, поклич єго. Коли таке
Се діло, то при нім скажи!

Предслава

Ні, ні!
Ні за що в світі! При слузі отім
Скорійше, ніж при нім.

Князь

Ти жінко пяна
Або з ума зійшла. Іди, проспись!
Я втомлений і також спати хочу.
Веди єі, Гарнишу!

Предслава (*на колінах*)

Княже, слухай!

Князь (*відвертає ся*)

Ні слова більше!

Предслава (*повзе за ним*).

Тут страшенна — —

Князь

Геть!
Не хочу слухать! Щож ти став, Гарнишу?
Веди єі!

Инв. № 372433

БІБЛІОТЕКА Інституту франкознавства

Гарпиш

Ходіть, ходіть! Чи-ж завтра
Не буде час сказати все, що треба?

Предслава (*встає ломаючи руки*).

Пропало все! Я чую, серцем чую:
Пропало все! Добраніч, княже! Завтра —
Щож, може й завтра ще прийдесь сказати
Те, що сьогодня слід було. А може —

Князь

Добраніч!
(*Предслава з дітьми і Гарпиш відходять.*)

Ява третя.

Князь (*сам*)

Князь

Тьфу! Ото скажена жінка!
Мов дикий звір із ланцюха зірвавшись
Так і вона тут шарпаєсь і рвесь
І що за діло се таке у неї?
Мене дотичить! Що там може бути
Між нею й мною? Ну, я не цікавий.
До завтра не далеко, будем знати!
(*Ходить по комнаті, потім зупиняє ся коло стола і глядить в кут коло печі, де перед тим сиділа Предслава*)
Яка страшна вона от тут сиділа!
Лиця не видно... Сірі лахи, чорний
На голові платок, лиш чорні очи,
Мов вуглі два там жевріють в затінку.
І голос... голос той шпигнув мене
Від разу в серце, щось таке у ньому
Збудив... О Боже! Із за неї в тямці
Зринає образ дорогий, коханий
Моєї жінки. Адже се вона

Предславу сю любила як дитину,
Ховала і пестила і навчала
І за Овлура замуж віддала!
Я ж сам єї малою ще не раз
І на руках гойдав і спати клав,
Як власною дитиною втішав ся,
Бо власних бог не дав мині дітей!
А нині що вона? Жебрачка! Жінка
Ізгоя! (*хапає ся руками за голову*)
Кілько се одніське слово
Нещастя, горя, муки в собі має!
А я й не думав доси так про се!
Забув про неї засудивши мужа!
(*сидить у задумі*)

Явa четверта.

Князь і Гостомисл.

Гостомисл

Даруй, мій княже! Вже зовсім зібравшись,
Щоб їхати до дому, я почув,
Що ти вернув із ловів і приходжу
Тобі добраніч дати.

Князь (*встає, радісно підходить до него і подає ему руку, котру Гостомисл цілує*)

Друже мій!
Спасибі за все добре! Дуже в пору
Навідавсь ти. Чи все готове в нас
Для завтрішнього суду?

Гостомисл

Все готове.
І до бояр гінців я розіслав.

Князь

А вісти не прийшли які?

Гостомисл

Нічого
Так важного. Лиш жалувались тут
З поблизьких сел боярські тивуни,
Що по лісах розбійницькі дружини
Волочать ся.

Князь

Опять те давнє лихо?
Чи мало ще повішали ми їїх?
Прийдесь опять — —

Гостомисл

Та сі не нападають
На мужиків, лиш на двори боярські
Та на купецькіі валки.

Князь

Значить,
Се мужики.

Гостомисл

Здаєть ся ні, мій княже.
Оружні, в панцирах.

Князь

Ну, скоро суд
Скінчить ся, ми візьмемо ся до них.
А про Половців не чувать нічого?

Гостомисл

Бог милував, не чуть нічого.

Князь

Добре.

Так прощавай же, друже! Поклонись
Дружині своїй! Але завтра рано
На суд прибудь!

Гостомисл

Се ж обовязок мій.

Князь

То то бо й є! Без тебе не зачнуть.
А знаєш, нині повернувши з ловів,
Мав я ось тут пригоду незвичайну —
Ну, та про се ми завтра!..

Гостомисл

Незвичайну
Пригоду... А не можнаб... сли твоя,
Мій княже, ласка...

Князь

Ні вже! Я втомлений,
А діло, бачить ся, пусте! Не стоіть
Балакати. Добра ніч!

Гостомисл

Мій поклін!
(Відходить вагуючись і озираючись, чи князь не заверне его.)

Явa пята.

Князь (*сам*).

Князь

Розбійники знов завелись. Ну щож,
Прийдеть ся вішати. Вже що як що,
А сего я подарувать не можу.

Тут милосердя, зглядів я не маю.
Пора нам до порядку привикати.
Русь двигаєсь. По тихих хуторах,
По городах укріплених народ
Працює, здобува добро. З далеких
Сторін, із Греції, з за моря йідуть
Купці до нас, в Венеції, в Морави,
Заморські скарби і достатки йдуть
На Русь... А ті поганці тут гадають
Під мурами столиці пліндрувати!
Чужою працею кормитись, нам
Робити встид по всіх чужих краях!
Ні, сего я не потерплю ні за що.
Розбоям, крадіжам не дам ширитись.
Коб тілько суд скінчився! (*Ходить по комнаті*).

Ява шеста.

Князь, Гарниш.

Гарниш

Ридає дуже
Та жінка, княже!

Князь (*прокидаєсь із задуми*)

Га, се ти Гарнишу?
Ридає, кажеш?

Гарниш

Ми дали йій хату,
Дали йій постіль, подали вечерю...
Дітей погодувала, а сама
Ні в рот нічого. Спать дітей поклала,
Сама ж по хаті біга мов безумна
І наче по покійнику голосить.

Князь

Не розумію, що се все значить.
Боюсь, що бідна в горя одуріла.

Гарниш

Міні здаєть ся, княже, що не так.
Вона при розумі, та щось страшне
У неі на сумліню.

Князь

Муж єі
Колись був моім близьким боярином,
Слугою найвірнійшим уважав ся.
Вона ж при нас ховалась, впростала.
Не диво, що тепер, коли нещастє
Єі зіпхнуло так глибоко, їій
У голові мішаєсь. Ну, та я
Не дам їій пропадати. Гріх мій був,
Що доси якось я забув про неі.

Гарниш

Вона не нарікає, княже мій,
Не скаржить ся на власне горе. Раз,
Один лиш раз сказала: Прийде час,
Побачить князь, хто вірний був єму.

Князь

Жаль, жаль говорить се єі устами.
Овлур був вірний, не перечу того
Та щож робить! В якійсь безумній сварці
Вбив воєводу. Не моя вже сила
Була єго від суду вберегти.

Гарниш

О щож він з воєводою сварив ся?

Князь

Сего ми так і не дізнались в суді.
Овлур мовчав немов заклятий, ну,
А воєвода, той мовчав як труп,
А більше свідків не було при тому.
Та годі вже, я спать хочу, Гарнишу.
Втомив ся, бігаючи за медведем.

Гарниш (*знимає з князя зброю і верхню одіж, роззуває чоботи*)

Чи маю стіл присунути к постелі?

Князь

Так, так, присунь! Я в ліжку прочитаю
Ще дещо в сеї книги. (*Лягає, Гарниш присуває стіл з книгою до постелі і ставить на нім світло*)
Добре, добре!
Тепер вже можеш спать іти.

Гарниш (*кланявсь*)

Добраніч! (*Відходить*)

Ява сема.

Князь (*лежить у ліжку, котара відслонена*)

Ах, слава богу, що по трудах дня
Отак простягнесь чоловік! Заснути б!
Та ні! Помолимось святому богу! (*Бере книгу і мовчки читає, по хвили*)
А все міні ота Предслава з думки,
Не сходить. Троє дітенят дрібних!
Вона ж їіх мати! Як то їій дивитись
На них, як в лахах, у жебрацькім стані,
В недолі, в голоді нераз, слотою
Та снігом биті так ростуть вони!

Що буде в них? О боже! відверни
Оті думки від мене! Затверди,
Замкни від них моє нещасне серце!
Від сих думок, бач, одуріти можна
Мині, чужому! Щож то мусить бути
У серці матері! А я поганий,
Я окаянний і забув про неї!
Закон! Судили! Що значить сказати
Одно маленьке слово те: ізгой!
Невинне слово! Ще здаєть ся навіть,
Що ласку чоловікови зробили,
Бо він на смерть, бач, заслужив. Ізгой
Тай годі. А піди ти, зміряй сам
Хоч думкою безодню сліз і горя
Що криє ся в тім слові! (*Читає знов. По хвили замикає книгу і кладе єї на столі*)
Не можу більше! Господи, прости
Лінивому рабови! Верх бере
Над духом втома. (*Мовчанка*) От такі маленькі,
А вже ізгої! Без вини своєї,
За батьків гріх, а мусять пропадати!
Ні, ні, не дам! (*Пауза*) А кілько то крім них
Так само йде! Ізгої! І чиж зможу
Я всіх спасать? О Господи! Вложив ти
На мене хрест тяжкий, те князюване!
Коли на те твоя святая воля,
Щоб хрест сей так болючо в саму душу
Мині вгризав ся, га, нехай так буде!
Се може й ліпше так! (*Заслонює котару, гасить світло і засипляє*).

Ява осьма.

Якийсь час пауза. На сцені зовсім темно. Чути віддих князя і зітхане крізь сон Часом вирве ся ему крізь сон якесь слово невиразне, раз чути: „ізгої!“ Нараз сцена розяснює ся ярким світлом, являє ся Ангел і відхиляє котару. Видно на ліжку сплячого князя. Ангел бере его за руку і будить.

Ангел (*стиха*)

Вставай, вставай,
О княже Святославе! Прокидайсь!

Князь (*крізь сон*)

Ні, ні, не дам тим дітям пропадати.

Ангел

Вставай, вставай! Не час тобі дрімати!

Князь (*прокидається*)

Га! Що се? Хто тут?

Ангел

Я! Хіба не бачиш?

Князь

Хтож ти такий?

Ангел

Ану лиш, придиви ся!

Князь (*сідає на ліжку*)

Знайоме щось в очах твоіх, в лиці,
В устах — скажи ще слово!

Ангел

Пізнаєш?

Князь

Ах, ти се, ти! Моя єдина, люба!
Моя дружино! (*Хоче обняти его, але зараз же опускає руки*)
Ні! Хтось інший ти!
Лице розумне і поважне, щире,
Мов брата мого! Ну, промов ще слово!

Ангел

Пізнав?

Князь

Мій брате рідний! Де се ти — —
Та ні! Ті строгії черти, уста
Так міцно стиснені, ота печать
Рішучости й твердої волі
На твойому чолі — промов ще слово!

Ангел

Пізнав?

Князь

Мій батьку! Голубе! Якаж се —
Та ні! Ті очи сині як васильки,
Ті ніжнії уста, солодкий усміх,
Ті дітські рученьки, що обіймали
Мене за шию, поки бог покликав
До себе їїх — ох, слово лиш промов,
Нехай ще раз почую звук солодкий!

Ангел

Се я!

Князь

Се ти! Се ти, моя єдина,
Моя сердечна, незабутна доню,
Котру міні на радість бог послав,
Та на тяжкеє горе та печаль
По трьох роках опять забрав. Ох, дай
Поглянути ще раз на себе! Дай — —
Та ні! Опять не те лице я бачу!
Опять якась кохана, люба постать
Зрипає мов із мгли і за собою
Всю душу тягне, роскіш всю і тугу.
Так хтож ти справді, дивная появо?

Ангел

Я той, кого ти бачив.

Князь

І один
І другий, третій і четвертий?

Ангел

Так!
Я образ всего гарного, що тілько
Зазнав ти на віці Що лиш було
Для тебе любе і святе й шановне,
Що радувало серце, підносило
Дух до добра, будило ясні думи,
Скріпляло чисті пориви й бажаня,
Все те у мні пізнаєш і найдеш.

Князь

Чого ж бажаєш ти від мене нині?

Ангел

Приходжу в розказом до тебе. Зараз
Вставай і одягайсь і надівай
На себе чорну зброю і оружє,
Сядь на коня і йідь у чисте поле.

Князь

Куди?

Ангел

Про се вже не турбуйсь. Твій кінь
Сам понесе тебе, куди потрібно.

Князь

Кудиж міні потрібно так у ніч?

Ангел

Ти мусиш йіхать красти й розбивати.

Князь

Що ти сказав? Не можу вірить власним
Ушам. Скажи ще раз!

Ангел

Ти добре чув:
Ти мусиш їхать красти й розбивати!

Князь

Та як же се? Я князь! Я голова
Всіх руських владників! Я, що вважав
За свій найперший обовязок — нищить
Без милости розбійників, злодіїв
У моїм краю, я повинен сам — —
Ні, се не може бути! Хтож тебе
Прислав до мене з наказом таким?

Ангел

Поглянь на мене!

Князь (*глядить, лице его виражає німий перестрах*)

Боже!

Ангел

Щож, чи віриш?

Князь

О Боже! Серце в груди наче віск
Потало на той вид!

Ангел

Не думай довго!
І не питай і не міркуй богато!
Вставай і одягай ся, надівай
На себе чорну зброю і оружє,

Сядь на коня і йідь у чисте поле:
Ти мусиш йіхать красти й розбивати.

Князь

Ні, ні! Не може сего буть! Не можу!

Ангел

Як не послухаєш, страшне нещастє
На тебе впаде і на весь твій край! (*Щезає.*)
(*В покою робить ся знов темно*).

Ява девята.

Князь (*сам*).

Князь

Нема єго. І темно. Чи се сон був?
Наскрізь мене трівога проняла
І бє лихорадка. Я певно в лісі
Перестудився... Та ні, не був се сон!
Я-ж бачив тут... отут... і чув слова...
І тямлю йіх... Мов остріі ножі
Вони мині у саму душу вбились.
„Не думай довго! Не міркуй богато!
Вставай і одягайсь!“... (*зриває ся з ліжка*)
Дарма! Заснути
Не зможу вже. Якась рука таємна
Жене мене... Аж душно... Мов ось-ось
Щось висить надімною. Світла! Світла!
(*Креше огонь і запалює свічки*)
„Вставай і одягайсь і надівай
На себе чорну зброю“. Мушу! Мушу!
Не можу не послухатись тих слів (*одівае ся*)
От Гарпина б покликати! Та ні!
Я-ж мушу йіхать красти, розбивати!
Значить — і тайком вибрати ся треба,
Як злодій в власної втекти палати!
Дивнеє диво! Аж холоне серце,

Аж в голові мішаєть ся міні,
А чую, що не можу не послухать,
Що мушу їіхать! Ось і чорна зброя,
Дар половецького грізного хана!
(*Надівае зброю*)
Як раз мов для розбійника! Без жадних
Знаків, лиш сталь тверда, міцна І меч!
Немов для ката! (*Припоясує єго*) Я готов! Іду!
Коли се дьявольска міні покуса,
То бачить бог, з яким я чистим серцем,
Без лакомства, без заміру лихого
Іду на сю дорогу. А коли
Від бога наказ сей міні, то най же
Він і веде мене, куди сам знає. (*Відходить*)

(Заслона спадає.)

Дія друга.

Ніч. Гримить і блискає. Ліс, через котрий іде дорога. На переді сцени край дороги великий дуб.

Ява перша.

Овлур (*у шоломі, панцирі, зі спісом у руці і з мечем при боці; надходить із гущавини і стає під дубом*)

Хоч око виколи! Не видно! Ніч
Мов сажа чорна. А напевно ж мусів
Хтось їіхати на тім коні, котрого
Я переймив! Сідло таке богате,
Вудила сріблі! Хтось не простий їіхав
І певно впав з коня. Значить, він мусить
Десь бути тут. Десь близько. Певна річ,
Вже добре й те, що я коня дістав,
Та може би їіздець єго для мене
Був ще ціннійшая добича! Тут
Край шляху я зажду. Коли він десь
Тут близько впав, то певно ось туди
Прийде й міві попаде просто в руки.
(*Надслухує*).
Гов! Чути знов, хтось їіде на коні!
Зближаєсь. Два їіх? Ні, один мабуть!
(*підносить спіс і намірюєсь із за дуба*)

Ява друга.

Овлур, Кунаш (*на коні чвалає через сцену*).

Овлур

Стій! Хто ти є?

Кунаш (*шарпає коня*)

Ой лишенько! Розбійник!

Овлур (*наближаєсь*)

Злізай з коня!

Кунаш (*тне його нагайкою*)

Ось на тобі: злізай! (*Бє коня острогами і пускає ся втікати*)

Овлур

А! Ось як ти! Так на тобі за се! (*кидає за ним копем*)

Кунаш (*за сценою*)

Ой! Ой! Ратуйте! (*Чути тупіт кінських копит*)

Овлур

А! Значить, дістав!
Тепер чень не втече міні. Там далі
Під мостом пару хлопців моіх є,
То переймуть коня. А може той
Иіздець упав де близько тут? Здавалось,
Що щось мов гепнуло. Піду, погляну.

(*Відходить*)

Ява третя.

Хвилю сцена пуста. Темно. Гримить і блискає. З противного боку входить князь, спісом нащупуючи дорогу.

Князь

Ну, злий мабуть розбійник з мене буде!
Лиш що за браму міста перебрав ся —
І як се сталось, що ніхто не бачив,
То й сам не знаю! Брама на стежінь
Розчинена була! Ог би Половцям
Або Всеславови набігти! Ну,
Та я про те вже завтра з вартовими
Порозмовляю! Тілько що за браму
Я вибрав ся, аж разом так стемніло,
І грім загоготів і чимсь таким
Повіяло в повітрі, чимсь таким,
Мов запах трупів! Аж мині мороз
Пройшов по тілі. А мій кінь нараз
Як шарпнеть ся, як кинеть ся тікати,
Як кинеть ся скакати, та в боки
Немов скажений битись!... Що вже я
З ним борикав ся! Бідний кінь! страшне
Щось мусів бачити перед собою,
Бо тряс ся весь і так пищав, немов
У вовкових зубах. Аж врешті разом
Як шарпнув ся, я стратив рівновагу
І впав, а він що вискочити міг,
Втікати кинув ся і щез за хвилю.
Я впав на пень якийсь-то головою
І довго там, здаєсь, чмелів я слухав,
Аж поки знов прийшов до себе. Ось
І перша вдача в розбійницькій штуці:
Мій кінь пропав, а голова тріщить.
(Зупиняє ся край дуба).
Та деж се я? Хоч око вийми! Темно,
Лишь шум стоїть глухий, мов моря рев.
Здаєть ся, ліс довкола! Так, ось видно
Якесь грубезне дерево. (*Щупає дуб*). Еге,

Я в лісі. От тобі й талан злодійський!
Замісць піти та рабувати других,
Я швидко й сам розбійникам у руки
Попасти можу! Та куди єго
Тепер іти? Хоч вбий мене, не знаю!
Ще хоч би кінь був, я би попустив
Єму вудила, пай іде як знає!
А то як раз і кінь пропав! От ще
Я видумав дурне та неподобне
Із за пустого сну зірватись з ліжка
І гнатись з города бог зна куди!

Ява четверта.

Князь (*під дубом*) і Овлур (*у глубині сцени*).

Овлур

Пропав йіздець, немов піна на хвилі.
Чи на коні помчавсь, чи де в гущаві
Сховав ся? Ніч. Куди єго тепер
Нащупаєш? (*Наближає ся до дуба*)

Князь

От хтось іде! Не вже
Розбійник?

Овлур

Що се? Чую голос чийсь!
А гов! Ти хто тут? Озивай ся! Де ти?

Князь

От дурень! Наперед питає: хто тут?
А потім: де ти? Ти б вперед спіймав,
А потім би дивив ся, що спіймав.

Овлур

От лишенько моє! Не маю спіса!

А то б я зараз би відбив тобі
Охоту роздебендювать оттут.

Князь

Не маєш списа? Бідний ти небоже!
Чи маю я позичити тобі?
Ходи сюда!

Овлур (*наближав ся до дуба*)

Ага, ти тут! За дубом!
На моїм місці!

Князь

Так ти тут господар?

Овлур (*кидав ся на него з мечем*)

Ти той їіздець, що ось туди промчавсь?

Князь

Го, го! Як бачу, ти не даром в лісі
Живеш! Навчивсь лицарства від медведів!
Хібаж так чесний лицар нападає?
(*Видобуває меча і відбиває его удари*)

Овлур (*напираючи дужше*)

Я не є чесний лицар! Я плюю
На честь лицарську! Ось тобі за те,
Що пригадав міні ей! (*Вдаряє на князя*).

Князь (*відбиваючись*)

А преціпь
Рука твоя про честь лицарську знає
Ще більше ніж твої уста. Ти бєш ся
Як бравий лицарь!

Овлур

Смерть тобі за те,
Що похвалив мене отак! Ось на! (*Нападає*)

Князь (*відбиває*)

Га, як господар сего місця, маєш
Все перший хід! Давай іще, давай!

Овлур (*нападає, але слабше*)

Чи чорт якийсь! Стоїть немов скала!
Моі найтяжші, лютіі удари
Він відбпва, немов пером махає.
Та ні! Ще є в руках моіх потуга!
Ось на ще се! (*Нападає, бють ся завзято*)

Князь

Й сего міні ще мало.
Ось дай тепер міні сказати слово!
Чи так у вас рубають, як у нас? (*Нападає*)

Овлур

Ні, ти не чоловік! Ти біс якийсь!
Таких ударів я ще не видав! (*бють ся*)

Князь

Ану-ко так!

Овлур

Ще бог поміг відбити.

Князь

А се!

Овлур

І з сим дамо собі ще раду.

Князь

Ну, а тепер досить уже! Піддайсь!
(*Вибиває ему меч з руки*)

Овлур

От на тобі! Мій меч! Та ні поганче,
Не дочекаєш того, щоб Овлур
Тобі піддавсь живцем! (*Видобуває ніж і хоче пробитись*)

Князь (*хапає его за руку*)

Безумний! Стій!
Так ти Овлур? Скажи!

Овлур

А вже-ж Овлур.
А ти хіба чував про мене що?

Князь

І не одно!

Овлур

Хтож ти?

Князь

Про се потому
Дізнаєш ся. Тепер скажи міні,
Що ти тут робиш?

Овлур

А ось бачиш сам
Прогнав мене наш князь, відняв мін
Все що я мав, усе чим жив на світі —
Так що-ж міні було тоді робити?
Я скликав гарних хлопців кільканадцять

І заснував собі отут у лісі
Свое осібне князівство.

Князь

Своє...

Овлур

А так! На їіх закони та прикази
Ми плюємо, а хто з них в наші руки
Попадеть ся, той певно лекший вийде
Чи то кішенею, чи навіть кровю.

Князь

Значить, ти став —

Овлур

Ватажко розбишак.
Дарма, мій друже! Чоловік хапаєсь
За що лиш може. А хто тоне, кажуть,
Той і за бритву вхопить ся рукою.
От так і я.

Князь

Ну, богу мому слава,
Що дав міні зустріти ся з тобою!

Овлур

Чомуж се так?

Князь

Чи бачиш, я отсе
На тім самому шляху, що і ти.

Овлур

Се що ти кажеш? Ти б хотів...

Князь

Пристати
До твоїх хлопців — се моє бажане.
Воно мене сьогодня й завело
Сюди в той ліс.

Овлур

Якаж тебе причина
На се напхнула?

Князь

Князівська неправда.
І я ізгой! Зруйнований мій дім,
Побиті слуги, згибли жінка й діти!
Й моє імя з ряду живих істот
Ізмазане, а честь моя і слава
Затоптані в болото. Що на мні —
Се й є моє усе добро! Сей меч,
Се вся моя будущина. Ну, щож,
Приймеш мене до себе? Надіюсь,
Що сам ти бачив пробу, чи тобі
Рука моя і меч придатись можуть.

Овлур

Дай руку, друже!

Князь (*подає руку*)

Ось моя рука!

Овлур

Та хто ти? І за що таке страшне
На тебе лихо впало?

Князь

Ох, даруй!
Занадто свіжі ще ті люті рани

У моїм серці! Надто ще болить
Моя душа, щоби уста могли
Спокійно все те розповісти!

Овлур

Бідний!
Я розумію мовчанку твою
І докучать тобі не буду! В нас
Устрій свобідний. Хочеш — говори
Імя своє і всі свої пригоди,
А хочеш, то мовчи. До твого серця
Нам мало діла!

Князь

Я перед тобою
Таїтись не гадаю.. Тілько нині...

Овлур (*стискав его руку*)

Досить, досить! Я розумію!

Князь

Ну,
А є у вас якийсь закон, якісь
Товариські вузли?

Овлур

Се, звісно, є!
Весь наш закон — присяга на мій меч.
Присяга, що до смерти вірний будеш
Мині і всему товариству, що
Ні люті муки ані смерть тебе
До зради не наклонять, що моі
Всі накази сповняти меш посслушно.
На се мині ти муспш присягти.

Князь

А як би не хотів?

Овлур

То ти мій ворог
І мусиш згинуть, сли втекти не зможеш.

Ккязь (*звільна цідпть*)

Значить — —

Овлур

Вагуєш ся, як бачу.

Князь

Звісно.
Присяга, бачиш ти, страшнеє діло,
А чоловік, хоч і ізгой, та все ж
Отсе ступає на нову дорогу.
Страшна дорога! Людська кровь, пожари,
Грабованя і сльози...

Овлур

Га, коли
Боіш ся...

Князь

Стій! Минуло вже! Нехай
І так! Присягну.

Овлур

Так і слід! Не бійсь!
Така сама присяга вяже також
Мене. І я для товариства все
Віддать готов в потребі, й тілько те
Розказувать повинен, що для всіх
Вважаю добрим, або що всі ви
Прирадите. Не бій ся! Хоч ізгої,
Ми між собою чесні всі. Та впрочім
Побачиш сам!

Князь

Досить! Коли вже раз
Пустив ся я на сю дорогу, друже,
То годі вже вертать. Давай свій меч!

Овлур *(виймає з піхви меч, князь доторкає ся его пальцями. Овлур проводить присягу, котру князь повторяє)*

Клину ся богом і отсим мечем,
Що буду вірно я служить Овлуру
І товариству, без ваганя все
Сповняти му, що лиш міні прикажуть,
І жадні муки ані жадні знади
Мене не склонять до невіри й зради.
(ховає меч)
Ну, так тепер ти наш! Тепер ти брат мій!
(обіймає его)
Скажи, як звать тебе
Своє імя правдиве виявлять.

Князь

Слп так, най буду я для вас Ставур.

Овлур

Нехай і так!

Князь

А щож, ватажку, нині
У вас вже рішено, куди іти
І що робить?

Овлур

Нічого ми на нині
Не думали. Там кілька моіх хлопців
Сидить під мостом, — прочі розій
По селам.

Князя

І чогож під мостом їім
Сидіти?

Овлур

Бачиш, тут сим шляхом нині
Якісь їіздці незвісніі спішать
То в роздріб, то купками. Всі оружні,
На добрих конях.

Князь

І куди прямують?

Овлур

До Кііва.

Князь

А ти ж не міг пізнати,
Чи в княжої вони дружини може,
Чи деякі чужі?

Овлур

Здаєсь, чужі.
Та з далека пізнати годі.

Князь

Дпво!

Овлур

От тото й є! Й мене се здивувало.
От я й засів ось тут, а хлопців своіх
Під мостом посадив. Бажалось дуже
Спіймати хоч одного з тих їіздців

Князь

І щож?

Овлур

Спіймав насамперед коня —
Весь чорний, срібні вудила і сідло
Таке богате —

Князь

Ах, се певно мій!

Овлур

А перед хвилею, заким ти тут
Явив ся, я одного з тих їздців
Поцілив списом. Скрикнув, бачилось,
Що впав, та я не міг єго найти.

Князь

Ну, сли твій спис єго поцілував,
То вже єму не вискочить цілому.

Овлур

Я думаю, він скрив ся десь отут,
Сли впав з коня. А сли не впав, то певно
Єго на мості хлопці переймуть.

Князь

А як ти думаєш, що се за люде?

Овлур

Вже що я думаю про них, нехай
При мні се лишить ся! Се, бачиш, діло
По троха політичне. Ну, а я
Ізгой, то що міні вже там мішатись
В політику! Нехай собі про мене
І голови ломають!

Князь

А про те

Не бійсь, цікавий! І спіймати хочеш
Одного з тих їздців.

Овлур (*неохітно*)

От слабість людська
Ти знаєш, чоловік як та собака:
Привикне, кажуть, бігати за возом,
То біга й за саньми!

Князь

Та цур їм всім!
От краще думаймо, куди б іти,
Щоби добуть яку добичу нині?

Овлур

Ти може маєш дещо на умі?

Князь

Найшлось би. Бачиш, я тепер, в ночи
Підкравсь під саму київську браму.
Представ собі: відперта на стежінь!
Сторожа спить уся немов побита.
Хоч викради весь Київ — не почують!
Ну що, як би ми рушили та прямо
У княжий двір? Оба дорогу знаєм
І знаєм там всі ходи й переходи.
Там швидко б ми набрали — —

Овлур

Годі, друже!
Се добра думка, тілько не для мене.

Князь

Чомуж се так?

Овлур

Хоч скривдив князь мене,

Та всеж таки єму я присягав
Буть вірним. Хоч служить єму тепер
Не можу, та про те моя присяга
Не позволя єму робити шкоду.

Князь

Тай дивний ти! Чиж він завагував ся
Тебе самого знищити до тла?

Овлур

Даруй, мій друже! Дуже вагував ся,
Та щож, не міг інакше. Тут була
Ціла історія. Колись за дня
Я розповім тобі — тепер не час.
Та сли сьогодні йти нам на добичу,
То ось тобі моя порада! Відси
Найблизший нам є замок Гостомисла.

Князь

Що? Воєводи княжого?

Овлур

Еге!

Князь

І думаєш, що зможемо до него
Війти?

Овлур

Я вже віддавна маю око
На него. Дещо й підготовив. Маю
Надію, що ся штука нам удасть ся.

Князь

Нам двом?

Овлур

Еге! У мене хлопці добрі,

Та всеж не те, що ти! А там потрібно
Не много спільників, найліпш одного,
Та доброго, щоб вмів мечем рубати

Князь

І думаєш, що я — —

Овлур

Підем оба!
Я знаю вхід! До замку я піду,
Ти вартувати меш при вході.

Князь

Добре!

Овлур

Для обезпеки я покличу ще
Двох хлопців своіх, щоб за муром замку
На нас чекали.

Князь

Добре! Тілько живо!
Вже північ буде, щоб ми не спізнились!

Овлур

Ось зараз! (*Свище голосно*).

Ява пята.

Ті самі, Розбійник.

Розбійник

Ти се кличеш нас, ватажку?

Овлур

Так, я.

Розбійник

Се хто при тобі?

Овлур

Наш новий
Товариш, а імя єго Ставур.
Ти був на мості?

Розбійник

Був.

Овлур

Спіймали там
Йіздця?

Розбійник

Спіймали лиш коня самого.
Кров на сідлі, йіздця нема.

Овлур

Значить,
Йіздець десь мусить бути тут. Я спісом
Посяг єго. Так, слухай, друже! Зараз
Біжи на міст і накажи від мене —
Вас кілько там?

Розбійник

Всіх пять.

Овлур

Нехай один
Лишає ся на мості вартувати.
А два нехай ідуть шукать ось тут
За тим йіздцем. Найдуть єго, то взять
Живого, рану завязать і очи
У него завязавши завести
У нашу стоянку.

Розбійник

Гаразд, ватажку!

Овлур

А ти візьми одного ще з собою,
На коней! Враз пойідете із нами.

Розбійник

Чи за добичею?

Овлур

Еге, в Білград.
У замок Гостомисла.

Розбійник

Отсе славно!
Біжу! От буде радість товариству!
(*Відходить*)

Ява шеста.

Князь і Овлур.

Князь

Прудкі вони у тебе!

Овлур

Бо я з ними
Товариш, брат. Вони се добре знають,
Що я для себе зисків не гребу,
А де погано, небезпека, там
Я перший груди наставляю.

Князь

Дивно!
Сліпий той князь наш, що таких людей
Так легкодушно відпиха від себе.

Овлур

Ти брате не прогнівайсь, а одно
Тобі сказать я мушу: про князя
Ти надто так не говори... нечемно.
Я добре знаю, князь тепер на мене
Гнівний за ті розбої і коли б
Мене дістав у руки, то напевно
Мене б казав повісить без пощади.
Та щож, тепер я того й варт — розбійник.
Та князь про те — мій пан! Князеви
Я присягав, і не позволю, щоб
У моїм товаристві шарпав хтось
Єго новагу.

Князь

Добре, мій ватажку!
Спасибі за науку!

Овлур

А тепер
Зажди ось тут хвилину! Я піду
По коні. Твій тут недалеко. Як би
Насіли хлопці, най заждуть при тобі!
(*Відходить*).

Ява сема.

Князь (*сам*).

Ось я й розбійник! Диво! диво! диво!
Присягою звязав ся не покинуть
До смерти розбійницькоі ватаги
І слухати Овлура. Боже! Що се
Зо мною дієть ся? Не вже ж се ти
На віки пхнув мене з престола в сю
Беводню? (*спирає ся на спіс*)
Ех, та що тут міркувати?
Присяг — пропало! А що далі буде,
На теє божа воля! Дивний сей

Овлур! І скілько літ при мні він був,
А я не міг єго пізнать так добре,
Як ось тепер за кілька тих хвилин.
От що значить: недоля спільна! Як
Вона людей зближає! (*надслухує*)
Стугонять
Копита! Йідуть! Се мабуть ті два
Розбійники, що з нами мають йіхать
До Гостомисла красти! Боже! Боже!
Чи я би був подумав, в сні прибаг,
Що нині в ніч в компаніі такій
Пойіду — де? до Гостомисла красти!

Ява осьма.

Князь і два розбійники.

І. Розбійник

Гов! Хто тут?

Князь

Я, новий товариш ваш.

І. Розбійник

Як звать тебе?

Князь

Ставур.

І. Розбійник

А відки ти?

Князь

Із Кіива.

І. Розбійник

Боярин, гридень, смерд?

Князь

Боярин.

2. Розбійник

Злі часи, коли бояре
Позавиділи бідним людям навіть
Злодійського варібку, і на той
Ідуть!

І. Розбійник

Прийде ся нам опять податись
На чесних горожан.

Князь

А щож, се може
Не було б так і лихо.

2. Розбійник

Звісна річ,
Як би поріг не був такий високий.

Князь

Який поріг?

2. Розбійник

Галуза й шнур конопний.

Князь

Ну, се далеко чень від вас.

І. Розбійник

Далеко!
Сьогодні зловлять нас, сьогодні й висим.
Тут вже дарма проситись.

2. Розбійник

А у мене
Є жінка й діти. Знаєте, нераз
Така мене за ними дика туга
За серце вхопить! Аж кіплю, аж рвусь,
Щоби піти до них, хоч з далека
Побачить їіх, хоч словечко сказать,
Одно, одніське перед смертю!

І. Розбійник.

Ех,
Що то про се й гадати!

Князь

Та хіба
Так і не можна?

2. Розбійник

Звісно, можна б, та
Ватажко не пускає. Дуже острі
Тепер сторожі. Виявиш ся з ліса,
То й зловлять. Дуже острий князь тепер
У Кіиві, а вже на нас, злодіів,
Розбійників зовсім без милосердя.

Князь

Погано се.

І. Розбійник

Для нас погано, певно!
Та люд по селах і містах за те
Благословить князя.

2. Розбійник

Для нас погано!
Сиди в лісах! Та я вже, сяк чи так,
Колись та впрвусь! Хоч на певну смерть,
А вирву ся, щоби рідню побачить.

Князь

Ей, чень то ще так страшно се не буде!

Ява девята.

Ті самі і Овлур. (*За сценою тупіт коней*).

Овлур (*кличе за сценою*)

Гей, ви там! Чи готові?

Розбійники

Вже готові.

Овлур (*входить*)

Гайда на коней! Двадцять кроків в заду
За нами! Перед замком зупиніть ся
У скритім місці. На мій свист біжіть
До мене.

Розбійники

Ми се знаемо, ватажку (*виходять*)

Овлур

І нам пора, Ставуре!

Князь

Деж мій кінь?

Овлур

Ось тут край шляху, разом з моім.

Князь

Ну,

Пора в дорогу! Ти провадь!

Овлур

Дай руку!

(*Бере его за руку. Князь нащупує ратищем. Оба відходять.*)

(*Заслона спадає.*)

Дія третя.

Спальня в замку Гостомисла. Ніч. При дверях два хлопці зі смолоскіпами, перед іконою лямпа.

Явa перша.

Гостомисл, Путята, бояре, вояки, слуги.

(Слуги виносять із сусідної комнати оружє, мечі, кульбаки, ратища і подають Гостомислови, а той роздає їїх по черзі боярам та воякам).

Гостомисл (*до вояка*)

Тобі меча потрібно?

Вояк

Так, меча!

Гостомисл (*дає*)

Ось на! Гартований в Тмуторокані!
Носи єго на славу! (*Вояк відступає на бік, пальцем трібуючи вістрє*)
Ось є панцир!
Кому потрібний?

Путята

Дай міні! (*Бере і надіває*)

Гостомисл

Ось спіс!

Вояк

У мене ще не має спіса!

Гостомисл

На! (*дає*)
Ну, всі в'оружені?

Путята (*озираєсь*)

Здаєть ся всі.

Гостомисл

Значить ся, можна вам в дорогу.

Путята

Дуже
Пора. Вже північ близько.

Гостомисл

Много вас?

Путята

Тут двадцять. На подвірю ще дві сотні,
А сотня ріжними шляхами вже
До Кіива у роздріб подалась.

Гостомисл

Се добре. Думаю, що тої сили
Досить для нас. (*Зближаєсь до Путяти і клепче єго по плечи.*)
Ти, друже мій, веди
Сей відділ! Плян весь нашої роботи
Тобі вже звісний.

Путята

Що вже й говорить!

Гостомисл

Яка безсмертна слава жде тих смілих,
Що діло се сповнять, про се я також
Тобі й вам всім не буду говорити.
А іншу річ скажу: весь княжий двір,
Всі скарби на Половцях ним здобуті,
Усе те ваше. Я для себе з того
Ні зерна не візьму. Одного тілько
Мині потрібно, щоб дістати в руки
Самого Святослава, хоч живого,
Хоч би й мертвого.

Путята

Що лиш буде можна,
Ми зробимо, щоб виконать твій плян.
Боюсь лишень — —

Гостомисл

Нічого вам боятись!

Путята

Ти знаєш, воєводо, ті Кіяне —
Дурний народ! Вони за Святослава
Готові у огонь і воду. Ну ж
Дізнають ся, ударять на трівогу!...

Гостомисл

Не бійте ся! Дізнають ся тоді,
Як буде все готове і ніхто
На світі вже не зможе розробити
Того що зроблене.

Путята

А в брамі міста
Не спинять нас?

Гостомисл

Сьогодні сторожами
На білоградській брамі є мої
Повірники. Вони є з нами в змові
І пустять вас, як тільки шепнеш їім
Моє імя. А містом сміло йдіть
Простісінько до княжого двора.
Там завтра суд; хто вас побачить, зараз
Подумає, що судова сторожа.

Путята

Гаразд! Коли все виконане буде
Так гарне, як твій плян і як усе,
Що доси зроблено, то завтра може
Всеслав могучий вже засісти на
Великокняжному престолі.

Гостомисл

Нуте
В дорогу! Поспіх, лад і згідність в ділі,
Рішучість тут і сміліcть нам потрібні.
Нехай провадять вас щасливі зорі!
(*Бояре, вояки і слуги відходять.*)

Ява друга.

Гостомисл, два отроки з похіднями.

Гостомисл (*до одного хлопця*).

Віддай ему ось другу похідню!
(*Хлопець дає*)
Запри ті двері! (*Хлопець запирає двері збройівні*).
Поможи міні
Знять панцир і оружє! (*Хлопець помагає*)
Положи
Ось тут на столику мій меч! Тут обік
Постав мій панцир! Шолом де?

Хлопець (*вносить із сусідної комнати*)

Ось є.

Гостомисл

Постав на панцирі! Чекай! Ті кіньські
Хвости, то знак воєнний! Їх міні
Не треба завтра Завтра суд, то треба
Заткнуть на шолом мирний знак — га, га!
(*Видобуває зі скрині китицю з пір'я і застромлює на шолом.*)
Ось як! Ся китиця із пір'я, знак
Спокою, а й вона для мене завтра
Повинна буть щитóм! (*До хлопця*)
Ну, що ти став?
Чого так витріщивсь на мене? Ти
Повинен буть у мене і глухий
Як стови, сліпий, німий і глупий, чуєш?

Хлопець

Так, пане.

Гостомисл

Де є булава́ моя?

Хлопець (*показує на стіну*).

Чи ся?

Гостомисл

Ні, се воєнна! А міні
Потрібно тої, що з дзвінками, що
Держу на вічах та на судах княжих.

Хлопець

Вона у скрині. Нині ваша пані
Давала нам єі почистить.

Гостомисл (*виймає зі скрині булаву і потрясає нею, вона дзвонить.*)

Так!
І се моє оружє буде завтра!
Таким оружєм жаден полководець
Не вигравав ще битви з так могучим
Противником, як завтра вчиню я. (*Кладе булаву на столі обік меча, до хлопців*)
Тепер ідіть і спіть. А завтра рано,
Лиш засвитає, збудите мене.
І будьте всі готові до дороги,
Бо рано в Кіиві нам треба стати.
(*Хлопці кланяють ся і виходять.*)

Ява третя.

Гостомисл (*сам ходить по покою*).

Готове все! Заставлені всі сіти,
Обсаджені стежки, напяті луки.
Сам бог, здаєсь, не вирве з рук моіх
Отсего звіря! Ще сю ніч він спить
На пухових перинах, ще колишесь
Безпечно у колисці слави й власти
Великокняжої, і сам не знає,
Що вже при корени єго сокира!
О, завтра він пізнає все, та буде
Вже пізно! Мов зелізним обручем
Я обкрутив єго, приспав єго
Славутню бачність, вколисав єго,
І здушу, здушу, як дитя в колисці.

Ява четверта.

Гостомисл і **Запава** (*єходить у нічному уброю зі свічкою, котру ставить на столі.*)

Гостомисл

Ти ще не спиш, Запаво?

Запава

Щож то? Чим ти
Мене вважаєш? Чиж то я не жінка
Твоя? Чи не дружина? Чиж то, пане,
Не обовязок мій допомагати
Тобі у твоіх замислах?

Гостомисл

Так ти
Ще й доси в кладовій була?

Запава

А вжеж!
Хібаж я можу допустить, щоб слуги
Без мене там порядкували? Ну,
Вони б міні ладу там наробили!

Гостомисл (*цілує єї в чоло*)

Моя ти славна господине!

Запава (*обіймає єго*)

Що там!
Втомилась троха, та за те так рада,
Що все зробилось швидко і порядно.
Всіх вояків я хлібом наділила
І мясом на дорогу. Се для діла
Не менше важне, як хороша збруя.
Голодний вояк сил не має, тратить
Охоту й віру в добру вдачу діла.

Гостомисл

Чи бач, як гарно ти про се міркуєш!

Запава

Я чую, друже мій, що вся росту.
Здаєсь, летіти б рада десь кудись, —

Так тішусь тим, що ти нарешті зважився
На се велике діло.

Гостомисл

Сли дасть бог
І діло вдасть ся — а що вдасть ся певно,
Про се вже й я не сумніваюсь нині —
То в тім найбільш твоя заслуга буде.
Ти видумала плян, ти підняла
Мою слабую волю, ти прогнала
Мій страх...

Запава

Бо ви мужчини як воли:
Впряжуть вас у ярмо, то й тягнете,
І не подумаєте навіть, що
У вас є сила більша десять раз
Ніж того, хто запряг вас.

Гостомисл

Ви ж жінки
Як овади: літаєте кругом і жалите.
Часом здаєсь, що тілько кров ссете,
А інколи уколи ваші нас
Наперед гонять — к щастю або згубі.

Запава (*сміючись бе его по плечи*)

Встидайсь, старий! І як ти можеш так
Балакать, мавши жінку молоду,
Хорошу — аджеж я хороша, правда?

Гостомисл (*обнимає еї*)

Моє ти сонце ясне!

Запава

А в додатку
Ще й князівського роду! Аджеж мій

Отець повинен був сидіти нині
Там, де той клятий Святослав сидить!
І я повинна нині буть... (*затуляє очи*)

Гостомисл

Запаво!
Голубонько! Не плач!

Запава

Не гнівайсь, друже!
Ти знаєш, силою віддав мене,
Безрідну сироту та беззахи́стну,
За тебе Святослав. Ти знаєш, як
Я плакала, як рвала ся від тебе,
Як проклинала день своїх уродин
Людей і світ і Бога і его,
Его, грабівника мого наслідства!
Не гнівайсь, друже! Я дурна була!
Минуло ся. Тебе пізнавши близше
Я полюбила зо всіх сил тебе
І бачу нині в тобі пана свого
І мужа й Бога й пімсту за все те,
Чим був затрутий вік мій молодий.

Гостомисл

Моя ти бідна запахуща квітко!
Як рад би я тобі здобути все,
Все, що ти стратила!

Запава

І ти здобудеш!
Я знаю, що здобудеш! Лиш нехай
Удасть ся те, що статись має завтра!

Гостомисл

Ну, та щоб те вдалось, міні потрібно
Спочити троха! (*Бере з вікна клепсидру і заглядає*)

Бач, вже північ, любо,
А я втомив ся нині! Добрий шмат
Важкого діла нині я зробив.
Спочити треба, щоб на завтра мати
Знов свіжі сили.

Запава

О, і я втомилась
Чимало! Та боюсь, що не засну
Спокійно сеї ночи! Кров моя
Шалено б'ється в жилах, мов огонь
Горить, коли подумаю, що завтра,
Так швидко вже, за пять, за шість годин
Рішитись має те, над чим так довго
Працюємо обоє.

Гостомисл (*роздягає ся*)

Я думками
Вперед не забігаю, мріями
В будуще не вгризаюсь, та за те
Холодним розумом міркую, що
І як робить, щоби дійти до цілі.
Для того кров у мене супокійна,
Та тіло й мозок відпочинку просять.
(*Лягає на ліжко і заслоняє ся котарою.*)

Запава

Ну, спи! А рано я тебе розбуджу.

(*Роздягає ся, гасить свічку і також лягає. В комнаті майже зовсім темно, тілько маленька лямпа в головах у Запави перед іконою блимає. Хвилю тихо. З далека чути гуркіт грому. Потому за сценою притишений стук кроків. Запава ворушить ся на своїм ліжку за котароюс.*)

Запава

Спиш, Гостомисле?

Гостомисл *(крізь сон)*

Сплю! А що таке?

Запава

Здаєсь, немов по сінях хтось ходив.

Гостомисл

То певно вартовий.

Запава

Ага, то правда!
А я й забула, що сю ніч у нас
У замку варта!

Гостомисл

Ну, так спи!

Запава

Добраніч!

Явa пята.

Ті самі, Овлур.

(Довгу хвилю на сцені пусто. Тиша. Звільна і без шуму відхиляють ся двері, входить Овлур у збруї, босий і без стуку; ледви чутно, помаленьку робить кілька кроків на перед, потім стає і звільна розглядає ся по комнаті, щоб розпізнати де що є. Нараз Запава кидаєсь на ліжку і кричить страшенним голосом.)

Запава

Ах!

Овлур (*моментально присідає і ховає ся за стінку ві ліжка*)

Гостомисл (*переляканий*)

Господи! Запаво! Що тобі? (*Вихилює ся з за котари*).

Запава (*прийшовши до себе*)

О Боже! Вся дрожу! О Боже! Боже!

Гостомисл

Та що таке?

Запава

Поглянь, нема нікого
У комнаті?

Гостомисл

Та Бог з тобою, жінко!
Хто має бути?

Запава

Не стоїть ніхто
При дверех?

Гостомисл (*глядить*)

Хтож би там стояти мав?

Запава

Високий лицарь, весь у чорній збруї.

Гостомисл

Та нікогісінько нема! Поглянь сама!

Запава

Ох ні, ні-за-що в світі! Доси ще
Трясу ся вся!

Гостомисл

Та що таке? Скажи!

Запава

Значить, се сон був, та такий страшний,
Що серце похололо, вся душа
Мов прут сухий розломана на двоє.

Гостомисл

Ну, щож тобі таке страшнеє снилось?

Запава

Я тільки що заснула, ба, здавалось,
Що ще й зовсім не сплю, коли се враз
Тихенько відчинились двері і війшов
Високий лицарь весь у чорній збруї.
Ішов нечутно, мов повітрєм плив.
Серед кімнати став, зирнув довкола,.
А потім в мене впер огнисті очи.
Я мов мертва лежу, дихнуть не можу,
Гляджу на него й мучу ся згадками:
Хто се такий? Нараз в лиця єго
Спада візір і бачу — ох, і доси
Мороз по мні проходить!..

Гостомисл

Та вспокій ся!
Се-ж сон, мара!

Запава

Боюсь, щоб та мара
Не віщувала нам якого лиха.
Бо слухай: в лицарі тім пізнаю
Покійного вітця. Та-ж борода,
Ті вуси, тілько очи в десять раз
Яркійш горять, аж серце прошибають.

Глядів на мене, далі звільна-звільна
Покивав головою. Аж тепер
Я вздріла, що лиця на нім нема,
Лиш кість. Підняв у гору праву руку
І помахав, мов звав мене до себе, —
А та рука була зовсім без мяса.
А бачучи, що я лежу, він звільна
Почав зближати ся до мене — ах!
Тоді я скрикнула і пробудилась.

Гостомисл

Се дивний сон.

Запава

Зовсім він вбив мене,
Зломав мою всю силу.

Гостомисл

Ну, так зараз
Нема чого ему і піддаватись.

Запава

Ні, Гостомисле! нам якесь страшне
Нещастє грозить.

Гостомисл

Шож, се божа воля.

Запава

Пропасти нам Не даром батько мій
Мене до себе кличе.

Гостомисл

Ну, вже й батько!
Вже й кличе! Все се тілько плід горячки,
Непевности, трівоги, крови гра.

Запава

Ні, ні, ні, ні! Я чую се, я знаю!
Не вдасть ся нам те завтрішнє діло.

Гостомисл

Ну, жінко! Се вже здай зовсім на мене.

Запава

Пропадеш ти, пропаду й я з тобою.

Гостомисл

Я думаю, пропаде швидше князь.

Запава

Я-ж думаю: покинь свій плян, відклич
Свою дружину, поки час!

Гостомисл (*кидаєсь на ліжку*)

Запаво,
Чи ти здуріла? Покидать? Відкликать?
Тепер, коли вже замахнувсь топір
І впасти мусить? Ні, се неможливе
Тепер покинуть, се значило-б зрадить
Себе самого, видати себе
На згубу і не стрібувавши бою.

Запава

Ні, друже! Шепни лиш своїй дружині,
Що відкладаєш до другого разу
Се діло!

Гостомисл

Не послухають мене.

Запава

Послухають! Лиш вмій їм пояснити.

Гостомисл

А хоч послухають, то що? За два,
Три дни Всеслав з дружиною прибуде,
Так як умовлено було між нами.

Запава

Пошли гонця, щоб зупинив єго!

Гостомисл

Ні, любо! Все се ти пусте говориш!
Занадто много я пружин порушив,
Людей занадто много втяг в те діло,
Щоби могло втаїтись від князя.
Сли завтра не вівьмем єго у руки,
То завтра-ж він про се дізнатись може,
І певно нас тоді не пощадить.

Запава

Значить, пропасти нам! Я добре знаю!

Гостомисл

Запаво, серце! Сном марним не муч
Себе й мене! Хто знає ще, чи він
Значить що небудь. А коли й значить,
То може власне не таке, як ти
Ворожиш? Може батько твій тобі
Хотів вказать: лиш сміло йди тим шляхом,
Котрим ідеш! І стань на теє місце,
Де я стояти мав!

Запава

Нехай і так!
Дай Бог, щоб так було, як ти говориш!

Гостомисл

Вспокійсь! Не бій ся! Все ще добре буде.
Я чую се, бо розум мій міні

Говорить, що усе я обчислив,
Про все подумав, все устроїв так,
Що діло мусить вдати ся. Тепер
Позволь заснуть мині й сама засни!

(Обоє заслоняють котари. По хвили чути сонне сапане Гостомисла. Запава ще якийсь час неспокійно кидаесь на ліжку. Потім тихо. Овлур підносить ся і звільна прямуе до дверей. При дверех нащупуе столик, на котрім лежить булава. Приглядаесь їй і бере в руку. Булава дзвонить. Овлур швидко ховае еі за рукав, вона дзвонить сильно, та він з булавою вибігае.)

Ява шеста.

Гостомисл, Запава.

Запава (*прокидае ся від брязкоту дзвоників, сідае на ліжку, відхиляе котару і вдивлюесь довкола, потім говорить стрівоженим голосом, зразу тихо, потім дужше*)

Ей! Гостомисле! Чуеш, Гостомисле!

Гостомисл (*крізь сон*)

Чи чорт якийсь! Хоч гинь, не дасть заснути!

Запава

Прокинь ся друже мій! Тут щось непевне!

Гостомисл

Ну що таке? Знов бабський сон якийсь.

Запава (*таємничо*)

Тут є чужий хтось.

Гостомисл (*зривае ся і сідае на ліжку*)

Що? Чужий хтось тут?

Запава (*як висше*)

А ти ж хіба не чув?

Гостомисл

Що мав я чути?

Запава (*як висше*)

Як хтось дзвонив твоєю булавою?

Гостомисл

Моєю булавою? Що тобі
Причуло ся?

Запава

Ні, друже мій! Сим разом
Я добре чула. Булаву твою
Хтось мав тепер в руках, вона дзвонила.

Гостомисл

Не може бути! (*вискакує з ліжка і на помацки йде до столика*)
Тут вона! Та гов!
Се що таке? Єї нема!

Запава

Я чула, —

Гостомисл (*злий*)

Ей, замовчи ти вже з своїм: я чула!
Чекай, я пошукаю! (*Бере лямпу з перед образа і шукає*)
Ні, пема!
Се що за диво?

Запава

Тут хтось був чужий!
Буди всіх слуг!

Гостомисл (*бє палкою о шолом, на той стук по хвили вбігав слуга*)

Ява сема.

Ті самі і слуга (*вбігає*).

Гостомисл

Де варта замкова?

Слуга

Мабуть вартує.

Гостомисл

А тут в сінех є хто?

Слуга

Та я там був.

Гостомисл

І незвичайного
Нічого ти не бачив?

Слуга

Ні, не бачив.

Запава

Ти певно спав?

Слуга

За дня втомив ся, пані,
То, грішний чоловік, здрімав ся троха.

Гостомисл

Отто то й є! На вас і сподівай ся!
На брамі варта, в корідорі варта,
А тут з моєї спальні біс якийсь
Вкрав булаву.

Слуга

Вкрав булаву?

Гостомисл

Ось тут
Лежала, та з дзвінками!

Слуга

Та з дзвінками!
Бігме не бачив!

Запава

Ти б не бачив певно,
Як би й тебе хто вкрав!

Гостомисл

Бігай, буди
Всю варту, всіх, хто в домі є! Шукайте
По всіх усюдах! Сли чужий який
Тут злодій був, то ще втекти не міг
Із замку, ще тут мусить бути. Живо!

(*Слуга вибігає.*)

Явa осьма.

Гостомисл і Запава.

Гостомисл (*поспішно одягав ся*).

Ну, се нечуване! Се диво! Ще
В житю міні подібне не трафлялось!

Запава (*також одягаєсь*)

А я вспокоілась!

Гостомисл

Після чого?

Запава

А тямиш? Після мого сну страшного.
Тепер я бачу: се не був мій батько.
Се в полусні я мусіла побачить
Отого злодія.

Гостомисл

Тай справді! От
Який я дурень! Тілько б встать було
Та пошукать, він мусів тут десь бути.

Запава

І певно все те чув, що ми в собою
Балакали.

Гостомисл

Се ще пусте. Богато
Не зрозумів він в того. А хоч дещо
І зрозумів, то що він нам пошкодить?

Я надіюсь, за хвильку будем мати
Єго в руках.

Запава (*надслухує*)

Ось вже ведуть єго!

Ява девята.

Ті самі, слуга, вояк.

Гостомисл

Ну, що?

Слуга

Ось вартовий із брами.

Гостомисл

А,
Ти бачив щось?

Вояк

Страшенне щось, мій пане!

Гостомисл

Страшенне? Що такеє, говори!

Вояк

І сам не знаю, як вам се сказати.
Як тілько наші рушили в похід,
Заперто браму, я засів у будці
Над брамою тай троха задрімав.

Гостомисл

Отсе то й є! Така то в мене варта!
Все в того й почина, що задрімаєсь.

Вояк

Втомив ся, пане, я за дня страшенно!
Не витримав, хвилинку головою
Склонивсь на стінку. Прокидаюсь — що се
За диво? Крізь густу нічную тьму
Виразно бачу: по подвірю хтось
Мов вартовий помалу-малу ходить
Сюди й туди. Не чути стуку кроків,
Не чути віддиху, не чуть нічого,
А ходить, ходить ходить... Придивляюсь:
Високий лицарь, весь у чорній збруї,
З довжезним ратищем, з мечем при боці.
Я помертвів увесь. За горло щось
Немов здавило. Я з горя хотів
На него копєм кинути, та де там!
Рука мов здеревіла. Наче стовп
Стояв я в будці і очей не міг
Від него відвести. Мов чорна хмара,
Отак ходив він по подвірю.

Готстомисл

Ну,
І щож в тім є таке страшне?

Вояк

Не знаю,
Та я увесь мов помертвів.

Гостомисл

І щож
З ним далі сталось?

Вояк

Так з годину може
Ходив.

Гостомисл

Ну, варт ти сто різок, мій друже,
Що за той час не взяв ся на відвагу
І не зловив єго.

Вояк

Ні, пане! Я
Не трус, та тут не просте щось було.
Я й думать не посмів о тім, щоби
На сю появу руку міг підняти.

Гостомисл

Ну, ну, кажи, що далі сталось? Де
Вона поділась?

Вояк

От тепер як раз
Страшне приходить! Якось та поява
Зайшла за угло, так що тілько крихту
Я міг єї ще бачить. По хвилині
Вертає й бух, розділюєсь на двоє.
Чи то сама на двоє розкололась,
Чи друга подібнісінька поява
З землі десь випросла чи з неба впала,
Сего не знаю. Бачу — їїх вже дві.
Шугнули по за угло і пропали.
В тій хвили чую з корідора крик
Слуги, що се злодії.

Гостомисл

Чом же ти
Не біг за ними, не тримав?

Вояк

Куди ж я
Мав бігти? Ми оба з отсим слугою

Оббігли замок весь довкола — де там!
Нема й душі живої!

Гостомисл

А на мурі
Від заходу хіба не має варти?

Вояк

Ах, правда! Є! Про неї ми й забули!

Гостомисл

Біжіть! Чень там стоїть хто розумнійший,
Що не підшитий трусом!

Явa десята.

Ті самі, 2. вояк *(впадає без духу)*.

2. вояк

Пане, пане!
Щось робить ся недобре коло замку!

Гостомисл

Ну, що таке?

2. вояк

Якісь чужі появи
Мотають ся. Ось тут від ліса, в корчех
Я чув, як коні форкали. Потому
Якісь дві постаті немов гадюки
Підповзли аж під мур і щезли.

Гостомисл

Що?
Від ліса? Корчами? Де тайний вхід?

2. ВОЯК

Чи є там вхід який, про се не знав я.
Та постаті там щезли. Та мабуть
Про тайний вхід вони не знали також,
Бо швидко я побачив їїх опять
В долині поміж корчами.

І. ВОЯК

А тих
Не бачив, що снувались по подвірю?

2. ВОЯК

Ні, тих не бачив! На подвіре я
І не дивився. Я з ока не спускав
Тих там у корчех. І не розумію,
Чого вони там чатували?

ГОСТОМИСЛ

Чом же
Ти не сполошив їїх, не постріляв?

2. ВОЯК

Я ждав, що дальш робитимуть вони.

ГОСТОМИСЛ

І що-ж робили?

2. ВОЯК

Та нічого, пане.
Лишень параз — я на момент кудись
Зирнув, аж бачу, вже чотири їїх
Снуєть ся там. На копей посідали,
Легенький свист роздавсь, і штири їїх
Мов штири хмари рушили і щезли.

Гостомисл

Куди погнались?

2. вояк

Бачить ся, у ліс.

Гостомисл

Значить, розбійники! Та диво тілько,
Що на таку відвагу підняли ся!
І мусів хтось такий між ними бути,
Що добре знає замок сей. Ну се
Ми вислідимо! Гей, біжіть, будіть
Усіх, хто в замку є! Вони далеко
В ночи лісами не пойідуть. Швидко
За ними рушимо в погоню. Вже
Світатиме за хвилю, то їіх слід
Побачимо по зшибаній росі.
Ану, спішіть! (*Слуга і вояки відходять.*)

Запава

І ти тудиж?

Гостомисл (*надіває панцир і шолом*)

А вжеж!
Не бій ся, не спізнюсь до свого діла.
Удасть ся нам зловити їіх, то добре,
А ні, то се відложим на потому.

Запава

Я тимчасом зготую вам снідане. (*Обоє відходять.*)

(*Заслона спадає.*)

Дія четверта.

Ніч. Під конець дії починає світати. Поляна серед густого ліса. В глубині сцени кілька колиб з галузя та кори, на середі сцени огонь горить. Над огнем висить котелок, в котрім варить ся мясо. Коло кітла порається один розбійник. Кілька розбійників сидить коло огню, інші лежать у колибах так що видно їх голови.

Явa перша.

Васюта (*кухарь, поравсь коло кітла*), **Розбійники** (*при огни*).

Панюта

Ну, що, Васюто! Швидко вже там буде
Вечеря? Ми втомились, спати час.

Васюта

Ще хвильку потерпіть. І так ватажка
Нема.

Чепіль

А деж він дів ся? Далі ніч
Мине! Ми стілько сел оббігли, стілько
Страху найілись, а єго нема.

Васюта

Страху найілись? Ну, вначить, ви ситі.

Чепіль

А щоб такий був ситий ти і князь
І ті вояки, що їїх нині стілько
Довкола шляєсь, наче міх із ними
Розсипав ся!

Васюта

Які вояки? Аджеж
Війни нема у нас! Хіба Половці
Напали несподівано?

Панюта

Та де там!
Се наші. Дивно тілько, що в ночи
Юрбами в Кіів їйдуть, наче тайком
Прокрадують ся.

Чепіль

Щоб вони сказились!
Мене захопили на чистім полі,
Ще й з бараном. Я думав, що погоня
І в балку кинув ся на сліпо. Сам
Не знаю, як ребер не поломав
Та голови о скали не розтріскав.

Панюта

І я бояв ся в разу, і сховав ся
В корчі. Та швидко я переконав ся,
Що їїм до мене мов не має діла.
Сміялись, щось шепчуть. Се не княжі люде.

Васюта

Гей, братчики! Се щось несамовите!
А наш ватажко! Де він? Аджеж ще
Як вийшов відси вечером, то й досі
Ніякої не дав про себе звістки.

Панюта

Ну, не такий він, щоб у небезпеку
Та самохітно йшов.

Чепіль

А хто є з ним?

Васюта

Не знаю. Бачить ся, із наших пять
З ним вибралось, та жадного ще доси
Нема.

Панюта

А гов! Чи чуєш? Щось тріщить
У лісі!

Чепіль

Коні тупотять!

Васюта

Погоня!

Панюта (*зриває ся і свище, з колиб вибігає кільканадцять розбійників*)

Розбійники

Що? Що таке?

Панюта

Хтось їде. Розбіжіть ся
По лісі вартувать! (*Розбійники біжать і щезають у лісі. З глубини ліса чути триразовий свист.*)

Чепіль

Еге, се наші!

Васюта

На конях? Наші? Се не може бути!

(За сценою чути гомін, перекликн, далі входять два розбійники провадячи звязаного Кунаша. У него зав'язані очі, на одежі видно криваві плями.)

Явa другa.

Попередні, два розбійники, Кунаш.

Трубай (*кричить за сцену*)

Попутай коней, най пасуть ся! Збрую
І сідла повдіймай! (*сбержав ся на сцену*)
Здорові братя!

Розбійники

Здорові й ви!

Васюта

Се що за диво? Ви
На конях мов бояре!

Чурило

Ну, а щож?
Хіба се гріх? Нехай і не бояре,
Та на боярських конях!

Панюта

Де-ж се ви
Уполювали?

Трубай

На містку, на шляху,
Що в Кіів.

Панюта

Певно се від тих вояків,
Що нічю шляли ся?

Чурило

А вже ж, від них!
Пять коней вполювали і одного
Невольника. (*До Кунаша*) Гей, ти! Давай, нехай
Тобі розвяжу очи! (*Розвязує очи*)

Кунаш (*копав его ногою так що розбійник аж паде на землю.*)

Ось тобі
За се!

Чурило (*зриває ся і хапає за сокиру*).

Ах, псе! Ти так міні? Стрівай!
Ось я тобі покажу! (*Замахується.*)

Трубай (*зупиняє его*)

Стій, безумний!
Хіба забув, що се ватажків пліннык?
Що він казав нам берегти его?

Розбійники і Васюта

Ватажків пліннык? Ну, а де-ж ватажко?

Трубай

Еге-ж! Ватажко копієм зранив
Его, зіпхнув з коня, то ми відтак
Коня спіймали, а потім найшли
Отсего панича у корчах.

Кунаш

Люде,
Чи нелюди! На що я вам потрібний?
Пустіть мене!

Чурило

Го, го, який прудкий!
До любки певно квапиш ся? О, маю
Надію в Бозі, що ще сеї ночи
Повиснеш тут на дубовій гиляці.

Кунаш

Пустіть мене! Я ж вас не зачіпав!
Я не із княжих. Скарбів ні добра
Не маю, — по щож вам мене тримати?

Трубай

Тай справді, нам тебе до хріпу треба.
Та що, небоже, наш ватажко нам
Казав тебе зловити, завести
Сюди і берегти, аж пока він
Не вернеть ся.

Кунаш

Щоб він пропав, проклятий!
У мене кожда хвиля дорога!

Чурило

О, скорше сам пропадеш ти, поганче!

Кунаш

Та розвяжіть мене! У мене рана
Болить. Я вмру, заким єго дождусь.

Панюта

Давай, я гляну, що за рана в тебе.
Се справді не по божому так мучить
Чужого чоловіка. (*Розвязує ему руки, огладав і перевязує єго рану. Пока він поравть ся коло Кунаша і той лежить на земли, тихо стогнучи, розбійники розмовляють.*)

Васюта

Ну, а ватажко? Де він? Що з ним дівсь?

Трубай

Го, го, ватажко наш сьогодні хват!
Таке придумав, що не знаю й відки
Воно взялось!

Розбійники (*обступають его*)

Ну що? Ну що? Скажи!

Трубай

Та, перше те, що на отих вояків
Рішив ся сам напасти. Адже-ж їх
Там сила їхала, то як би всі
На нас ударили, було б нам круто.

Васюта

Зовсім безумний чоловік! І по що
Чіпати їх, сли нас не зачіпають?

Трубай

Та се не все! Десь в пітьмі, серед ночи
Товариша нового роздобув,
Якесь страшило чорне, все закуте
В велізі. Ми поглянули на него,
То аж морoз по нас пішов. Мара,
Чортяка! А ватажко мов здурів
Із радости. Се — каже нам — новий
Товариш наш, Ставур.

Розбійники

Ставур! Якийсь
Боярин!

Трубай

Хто его там знає! Ждеш
Годину, поки вицідить слівце.
Я все своє говорю, що се чорт.

Васюта

Ну, Бог в тобою! Що се за страхітя
Балакаєш? У мене аж мороз
По шкурі дре!

Трубай

Та слухайте лишень,
Що далі сталось! Одурів зовсім
Ватажко наш і разом в тим Ставуром
І з нашими двома пішов — (*перериває і надслухує*)

Розбійники (*нетерпливо*)

Куди?

Трубай

У Гостомислів замок красти.

Васюта (*плеще в долоні*)

Боже!

Розбійники

Вони пропадуть там!

Чепіль

Сьогодні я
Слідив довкола Гостомисла замку, —
Там війська повно.

Васюта

О, се певно зрада!
Пропав ватажко наш!

Трубай (*надслухує*)

Гей! Чуєте?

Розбійники (*слухають, хто притуливши долоні до ух, хто прилягши до землі*)

Так! Йідуть! Коні стугонять!

Трубай

Ватажко
І той Ставур і наші два на конях.

Панюта (*до Кунаша*)

Не бійсь, небоже! Рана не тяжка.
Сідай ось тут і будь спокійний! Наш
Ватажко добрий чоловік (*до розбійників*)
Ну, хлопці!
У ліс! Хтось йіде! На свої місця!
(*Розбійники розходять ся. На сцені лишають ся тілько Панюта, Васюта і Кунаш. Та коли розбійники обернули ся в інший бік, Кунаш зриває ся і одним скоком щезає за сценою.*)

Ява третя.

Васюта, Панюта, потім розбійники і Кунаш.

Васюта

Ой батечки! А де наш полоняник?

Панюта

Го, го! Так ось який він птах! (*Кричить*)
Гей-гей!
Агов, хлопята! (*Кілька розбійників вбігає*)
Пліннык наш утік!
Біжіть, шукайте!
(*Розбійники розбігають ся. По лісі шум, хрускане гиляк, крики. По хвили розбійники ведуть за руки Кунаша, що скажено боронить ся, бе ногами і кричить*).

Кунаш

Пустіть мене! Я мушу, мушу буть
У Кіиві ще сеі ночи!

Чурило

Будеш
У чорта на гостинні, вражий сину! (*Бе его.*)

Панюта

Еге, небоже! Ти втікать трібуєш?
Се, знай, у нас не звичай! Ну-ко, хлопці,
Візьміть его і привяжіть до дуба,
Щоб був спокійний!

Кунаш

Іменем Господнім
Благаю вас, пустіть мене! Самі ви
Не знаєте, що робите, коли
Мене ось тут тримаєте в неволі.

Розбійники

Ходи! Не час балакати з тобою!
(*Тягнуть его, він кричить.*)

Панюта

Щоб не кричав, то завяжіть і рот!
(*Розбійники і Кунаш відходять.*)

Васюта

Ну, що его до Кіива так тягне?

Панюта

Панич! То звісно, краще ночувать
У Кіиві у теплих подушках,
Нім між розбійниками в лісі.

Васюта.

Ні,
Здаєть ся, тут щось інше! Щось там є
У него на душі. Я трібував
Єму загляпуть в очи. Мов ті миши
У пастці, так ті очи бігають
У него неспокійно, ні на хвилю
Не міг я їіх спіймати. Так і видно,
Що він боіть ся, щоб єму крізь очи
Хто в душу не заглянув.

Панюта

Слухай! Свист!

Васюта

Га, наші йідуть! Чень ватажко!
(*За сценою чути гомін розбійників.*)

Панюта

Так!
Се він! Ну, Богу слава! А то справді
Безумне діло він сю ніч почав!

Ява четверта.

Ті самі, Овлур, Князь, розбійники.

Розбійники (*кричать*)

Гурра! Ватажко наш! Гурра!

Овлур

Ну, годі!
Не надто верещіть! Погоня йде
За нами!

Трубай

Е, ми тут не боімось
Ніякої погоні!

Чурило

Особливо,
Як ти при нас.

Овлур

Ну, годі! Супокій! (*сідає на колоді при огні, розбійники обступають его довкола, князь віддалік під дубом*)
Що, всі ви тут?

Розбійники

Усі.

Овлур

А не було
Кому за дня якої де пригоди?

Розбійники

Бог милував.

Овлур

А що, того їїздця
Найшли, що я ранив?

Трубай

Найшли.

Овлур

Де ж він?

Панюта

Я оглядів і завязав порядно
У него рану — не страшна ні раз.
Та він за те пустивсь було втікати.

Ну, хлопці зараз тут єго зловили
Та силою прийшлось єго тягти.
Усе кричить: Пустіть мене! Я мушу
До Кіива, сю ніч ще мушу бути.
Ну, я й казав єго для обезпеки
До дуба делікатно привязати
І рот єму легенько завязати.

Овлур

Ведіть єго сюди! (*Кілька розбійників виходять, а по хвили ведуть звязаного Кунаша з завязаним ротом.*)

Ява пята.

Ті самі і Кунаш.

Овлур

Здійміть із рота
Ту повязку! (*Розбійники знимають. Кунаш важко віддихав і глядить довкола мов остовпілий*)
Ти сину як зовеш ся? (*Кунаш мовчить.*)

Панюта (*туркав єго в плече*)

Ну, се ватажко! Говори до него.

Кунаш

Ти їїх ватажко? Слухай ти ватажку,
Пусти мене! Чого від мене хочеш?
Я не займав тебе, спокійно їіхав
Дорогою. У мене діло пильне,
Я мушу перед світом ще дістатись
До Кіива.

Овлур

Помалу, синку мій!
Ще маєш час. До рана ще не близько.
Як звать тебе?

Кунаш

Кунаш.

Овлур

А чий ти муж?

Кунаш

Я воєводи Гостомисла муж.

Овлур

Отсе то й гарно! Так я й міркував.
А можна нам спитать, чого так пильно
До Кіива тобі потрібно?

Кунаш

Се
Не ваше діло.

Овлур

А як би ми дуже
Тебе просили —

Кунаш

Навіть не трудіть ся!

Овлур

А як би я так приказав тобі?

Кунаш

Ти? Смерде! З твоіх розказів смію ся.
Не твій слуга, щоб мав тебе я слухать.

Овлур

Не забувай небоже, що ось тут
Я пан, я самовладний царь у лісі,
А ти в моіх руках.

Кунаш

То вбий мене!

Овлур

Твоєі смерти я не потребую,
А хочу правду знать: чого сю ніч
Так много уоружених у Кіів
Пойіхало? Я знаю, що вони
Всі Гостомислом вислані.

Кунаш

Се знаєш!
А не чував, що завтра княжий суд?

Овлур

Так що, що суд?

Кунаш

А князь на суд виходить
Окружений дружиною і військом.

Овлур

На стілько війська має князь при собі.
Вас кілька сот пойіхало, — так много
Для суду не потрібно.

Кунаш

Се вже діло
Князя і воєводи. Князь казав,
А воєвода робить.

Овлур

Брешеш, брате!

Кунаш

Бреши ти сам, коли міні не віриш.

Овлур

Чекай, не тоі зараз заспіваєш!
Гей, хлопці! Чоботи здійміть із него
І голими ногами у огонь
Встроміть. Як припече єго, то він
Співатиме, аж любо буде слухать.
(*Розбійники зачинають порати ся коло Кунаша.*)

Кунаш

Ватажку! Стій! Не муч мене! По що
Тобі моєі муки? Так і буть,
Я розповім усе.

Овлур

Отак найліпше.

Кунаш

Я ж думаю, що князь сей, Святослав
І вам усім немало досолив.
Та ж ви розбійниками не родились,
Вас викинено з дому, із громади,
Вас княжі люде гонять, тровлять, мов
Тих звірів диких, а кого попадуть,
То вішають без жадноі пощади.

Васюта (*покивує головою*)

Се правда, правда! Дуже прикра річ!

Кунаш

Значить, яке ж вам діло обставати
За сим князем? І чи не ліпше вам
Іти во мною враз і з Гостомислом?

Овлур

Іти? Куди?

Кунаш

У Київ. Знайте, люде,
Що Гостомисл задумав нині рано
Велике діло доконать. Сей князь,
Старий наш кривдник Святослав ще нині
Повинен згинуть.

Розбійники

Боже! Он що дієсь!

Кунаш

Так, мусить згинуть! Не втече від смерти.
Мов звір у сіть, так він опутаний
Довкола хитрощами Гостомисла.
Оті оружні, що сю ніч стяглись
У Київ, всі війдуть безпечно в город,
Бо брам пильнують Гостомисла слуги.
Відтак простісінько у княжий двір
Усі ідуть, та так, щоби Кіяне
Не завважали. Се народ дурний,
А Святослав у них як рідний батько.
Ну, та тепер вже не спасуть єго,
Бо скоро лиш з своєі спальні князь
У сіни вийде, тут єму й амінь.

Овлур

Придумано не кепсько! Ну, а що,
Як би про се дізнали ся Кіяне
І вдарили б у дзвін свій вічевий

І вас усіх посікли б на капусту?
Яка тоді вам користь?

Кунаш

Ну, й на се
Ми приготовані. То запремось
У княжому дворі й боронимось,
Нехай нас облягають. День чи два
Ми видержати можемо облогу,
Аж поки поміч не прийде.

Овлур

Яка?

Кунаш

Могучий князь Всеслав із Новгорода.

Овлур

Так ось кому ви Київ продали!

Кунаш

Воліємо Всеслава-чародія,
Ніж сего скупиндрягу без душі.

Овлур

А все ж сей скупиндряга нас водив
І на Половців і в Литву, і всюди
Своїм мечем писав він руську славу!
Сей скупиндряга лад завів у краю —

Кунаш

А кілько вас повішав!

Овлур

Щож, небоже!
Таке вже наше ремесло нещасне:

Гуляй, поки гуляєш, а попадеш
У руки — не прогнівайсь, на гиляку!
А ось бояр приборкав він, се правда!
Всім воєводам, дукам крил притяв,
Ну, та за се ему лиш дякувать.

Кунаш

З тобою говорить, то треба б, бачу,
Найісти ся гороху! Чорт з тобою!
А ось до сих людей я обертаюсь.
Послухайте мене, брати! Ходіть
Зо мною, поможіть нам скинути
Сего князя! Подумайте, за се
Яка вам надгорода буде! Ви
З розбійників від разу зробитесь
Приятелями нóвого князя!
Ви обдаровані богатим скарбом,
Свобідні від усіх старих провин
Від разу зробитесь панами! Дурень,
Хто не зуміє користати з хвилі.

Васюта

Та й справді, братчики! Чого нам думать?
Чудесна нагода трафляєсь нам!

Чепіль

Щож, я готов.

Трубай

І я піду, єли тілько
Ватажко з нами.

Розбійники

Е, єли так, то й я!
І я! І я!

Овлур (*по хвилевім ваганю*)

Так ось як хлопці? Ви
Готові йти скидать князя старого?

Васюта

Яке нам діло до князя, ватажку?
Старий чи молодий — одно нам лихо.
Та ось трафляєсь нагода — проскочить
Із сего клятого життя назад
Між люде. Ось що!

Розбійники

Так, так, так! Се діло
Для нас велике!

Овлур

Щож, не хочу я
Стояти вам на перешкоді, діти.
Коли така вже ваша воля —

Розбійники

Так!

Овлур

То й я йду з вами.

Розбійники

Славно! Славно!

Кунаш (*хоче стиснути его руку*)

Дай
Свою правицю, мій ватажку любий!
Тепер я бачу, що ти муж як слід.

Овлур

Стрівай! з тобою ще розмова буде.
Скажи, коли ось так ми прийдемо
І схочемо пристать до вас, то може
Не схочуть нас пустити?

Кунаш

Чом не схочуть?
Я-ж буду з вами.

Овлур

Ну, ми ж купою
Не підемо, а треба розділитись.

Кунаш

Се правда, щоб не зуздріли Кіяне!
В такому разі треба вам усім
Запамятать клич тайний: Гостомисл.
З тим кличем наші всюди вас приймуть.

Овлур

Отсе то гарно! За отсе спасибі!
Ну, а тепер хлопята — —

Розбійники

Що таке?

Овлур (*встає з сидження*)

Візьміть отсего зрадника, на шнур
І на гилю!

Васюта

Що? Ти би хтів — —

Овлур (*громовим голосом*)

Мовчать!
Я ще ватажко ваш! Беріть єго!

Чурило (*підходить до Кунаша*)

А видиш, що я добрий був пророк!
(*Остовпілого Кунаша виводять з шнуром на шиї*)

Овлур

Тепер же слухайте, що вам скажу.
Всі враз до Кіива рушаймо! З тим
Кличем, що нам той зрадник передав,
Ми вкрутимось між них. Нам треба конче
Сласти князя, пекельний замір їіх
Перевернуть. Спішімо!
(*Коли розбійники стоять нерішучі*)
Щож. чи ви
Не розумієте, що Святослав
Побачивши, що ми, розбійники,
Єму лишились вірні, скорше нам
Дарує всі провини, ніж отой
Всеслав, братоубійця і дерун?

Розбійники

Се правда! Ти розумно радиш нам!
Веди нас! Всі в тобою йдем! Гурра!

Овлур (*підходить до князя, що весь час стояв під дубом осторонь, крючи своє зворушеня*)

А ти Ставуре що про все те скажеш?
Мовчиш? Чи не подобалось тобі
Все те?

Князь (*кидаєсь єму на шию*)

Мій друже! Я іду в тобою!

(*Заслона спадає.*)

Дія пята.

Муром обведене подвірє княжої палати. В глубині сцени видно фронт палати з ганком, до котрого йде ся сходами. З правого боку куліси представляють причілок княжої гридниці, з лівого боку вихід до стаєн. Світає, а в протягу дії робить ся цілком день.

Явa перша.

Предслава *боязливо вихиляє ся з за угла гридниці і озирає ся по подвірю, потім виходить далі все ще держачи ся близько стіни.*

Предслава

Моі дітусі сплять. Моі бідпятка!
Набідувались, голодом намлілись,
Від стужі натряслись, в слоті намокліс!
О Господи! Вже рік житя такого!
Страшенний рік! Нечувана покута
За гріх несповнений! Помилуй нас!
Скінчи сю пробу! Сил моіх уже
Не стане! Серце трісне в мойій груди!
(*Поступає трохи далі все озираючись*)
Нема нікого! Як же се? Чи то
Зловіщий сон манив мене? Та ні!
Всю ніч я й ока не стулила. Дика
Трівога била, мучила мене —
І не пуста трівога! Я виразно,
Виразно чула стук копит і брязкіт

Оружя, кроки, голоси глухі
Отут і тут і тут, кругом сих стін!
Вони тут є — чекають — похов лись,
Готові на страшне, прокляте діло.
О Боже! І не вжеж нема ратунку?
(*Наближуєсь до ганку*)
Князь спить, не знає, що довкола него
Чатує зрада, що мов дикий звір
Чяпить уже, щоб скочити з крийівки
І розірвать єго. Сьогодні суд, —
О, так! Я добре чула, як змовлялись
Ті зрадники, Добриня й Гостомисл:
В день суду буде смерть для Святослава.
Добриня не дожив, та смертю ще
Своєю люто він помстивсь на мні
І на нещаснім мойім чоловіці.
Та другий ворог наш жиє й не спочиває.
Я добре знаю, він на нині все,
Все приготовив, щоб сповнити зраду.
Нещасний князь! Немов орел у клітці
Безсильний, беззахистний він попаде
В ворожі руки! Боже! З ним пропаде
Й моя надія! Таж від Гостомисла
І від Всеслава нам не ждать добра!
Та щож! Бажала я спасти князя,
Та завязлась зла доля! Вчора вже
Остатніх сил добула, вже здавалось,
Що ціль осягнена — аж ні! А нині?
Чи вже за пізно? (*Хвилю мовчить і думає*)
Певна річ, сей двір
Обступленний довкола, відси в город
Жива душа дістати ся не може.
В палаті слуг не много, тай і з них
Хто зна, чи деякі не є у змові
Із Гостомислом. Господи, хто зна,
Чи вже в тій хвили діло їіх прокляте
Не сповнене? (*Вбігає на ганок*)
Га! Все одно! Біжу
В палату, в княжу спальню знов вірвусь.

Сли князь живий — остережу его
Тут є підземний хід із сих палат
Аж на Дніпро, туди втекти він може.
А неживий — то най і я загину!
(*По тихо входить у палату.*)

Ява друга.

(За передньою правою кулісою чути скрип важкої брами і калатане деревяних засувів. По хвили входять на сцену Гостомисл уоруженний, Запава по жіночому вбрана, та з кольчугою на грудях і з списом у руці, а за ними парами вояки, Путята, Овлур, розбійники і князь.)

Гостомисл

Тихенько! Не стучіть! Не гомоніть!
Справляйтесь жваво! Чи постягані
Всі відділи, що крились через ніч
В церковних огорожах та садах?

Путята

Здаеть ся всі.

Гостомисл (*побачивши розбійників*)

А се ось що за люде?

Путята

Кунаш здобув нам несподівану
Підмогу: розбійницькую дружину
Підмовив, щоб ішла нам на підмогу.

Гостомисл

Се славно! (*До розбійників*)
Гей, ви люде, а вам звісно,
Чого ви тут прийшли?

Васюта (*виступав наперед*)

Одно нам звісно:
Робити те, що ти прикажеш, пане.

Гостомисл

А як би се небезпеченством пахло?

Васюта

Ми там у лісі смерти що година
Привикли в очи заглядать, то вже
І відучили ся єї боятись.

Гостомисл (*клепче єго по плечі*)

Гаразд, хлопята! От люблю таких!
А чи не з вас котрий пожартував
Сю ніч у мене в замку?

Васюта

Ні, мій пане.
Сю ніч Кунаш, твій вірний муж, між нас
Зблудивши, розповів нам, що за діло
Задумав ти. І нам той князь старий
Ненависний, бо наших без ліку
Замучив та побив, зовсім зо світа
Зігнати нас завзяв ся. І ми всі
Від разу радісно пристали к ньому.
Прийшлось готовитись в дорогу, щоб
На час поспіти.

Гостомисл

Ну, а деж Кунаш?

Васюта

Від нас він рушив у другу ватагу, —
Я надіюсь, що надійде ось-ось,
Бо наші всі, будь того певний, пане -
По твойім боці стануть.

Гостомисл

Много вас?

Васюта

Всіх тридцять мужа. Та ще пять пішло
Із Кунашем

Гостомисл

Ну, гарно! А тепер
Обставте двір! Щоб з гридниці в палату
Ніхто не смів ходить, ані з палати
Не випускать душі живої! Браму
Запріть! На всіх рогах кріпку сторожу
Поставте! (*Путята, вояки, розбійники з Овлуром і князем відходять. Часть їіх уставлює ся під вікнами, при гридниці і в лівих кулісах, а головна купа, з Овлуром і князем обсаджує ганок. На персді сцени лишають ся Гостомисл і Запава.*)

Гостомисл

Ну, здаєть ся, все як слід!
Доходить до мети все наше діло.

Запава

Здаєть ся! І сама се бачу. Та про те
Немов кліщами зимними стискає
Трівога грудь мою! Ой Гостомисле!
Боюсь чогось! Боюсь, щоб у самій
Остатній хвили вся твоя робота,
Весь труд твій не розвіяв ся як дим!

Гостомисл

Жіноче серце і жіночий ум!
І бачить же сама на власні очи,
Що все як слід іде, що наш противник
Немов велізним обручем в усіх
Боків обхоплений, що город спить
І не спасе єго — та ні! У неї

Важнійший глупий сон! Вона боїть ся
Тих мар пустих, що сплодила в ночи
Стрівожена уява.

Запава

Мужу, мужу!
Ти не кепкуй із моіх снів! Таж знаєш,
Що булава твоя пропала! Се ж
Не сонні мари вхопили сі.

Гостомисл

Ну, щож, якийсь злодюга. Важне діло!
Ти тут гляди! (*показує на палату*)
Скрівь наші! Ми тепер
Цілоі Руси долю держимо
В своіх руках! Ще хвиля і великий
Престол порожний буде, і піде
По всіх країнах руських шум і гомін!
Зворушить ся від моря аж до моря
Народ. Подумай! Встануть супротивні
Могучі хвилі, а ми поверх них
Понесемось. Лиш з Гостомисла рук
Прийме великокняжую корону
Наслідник Святослава! Ось що я
Держу в руках! На се я довго літ
Трудив ся, се я підготовлював,
До того йшов і біг і ловв і дер ся.
Тепер держу сей плід мойіх вусиллів,
Сам Бог міні его не вирве з рук!

Явa третя.

Ті самі і Предслава. (*З разу чути за сценою ві крик, потім вона появляє ся в дверех палати.*)

Предслава (*за сценою*)

Нема его! Нема! Убили! Вкрали!

Запава

Га, що се? Крик якийсь в палаті?

Гостомисл

Справді,
Голосить хтось. (*Обоє ідуть до ганку*)

Предслава (*з розпущеним волосєм, ломаючи руки вибігає з палати*)

Нема! Нема! О Господи! Се що?

Вояки

Стій! Хто ти є? Не вільно далі йти!

Предслава

Пустіть мене! Убійці! Розбишаки!
Чи вже поквапились? Чи вже зробили
Своє прокляте діло?

Гостомисл (*підходить до неї*)

Жінко, хто ти?

Предслава

Я знаю, хто ти! Гостомисл! Постій,
Не бійсь мене! Дай руку, най погляну,
Чи є ще свіжа кров на ній? (*Хоче хопити его за руку Гостомисл цофає ся в зад.*)

Гостомисл

Якась,
Здаєть ся, божевільна. Жінко, слухай!
Що сталось там в палаті? І чого
Ти так кричала?

Предслава

Ти мене питаєш?
Сам ліпше знаєш. Нелюде поганий,
Скажи, де князь?

Гостомисл

Де князь? Хіба єго
Нема в палаті?

Предслава

Каін! Каін! Каін!
„Хіба я, Боже, сторож брата мого?“
Скажи, ти вбив єго чи заховав
В яку тюрму підземну?

Гостомисл

Схаменись,
Що ти говориш, жінко? Ми князя
Не бачили. Він певно спить іще.

Предслава

О, певно спить, та вічним сном! У спальни
Нема єго, нема й сліду по нім.

Гостомисл (*збентежений*)

Не може бути! Ти мабуть не знаєш,
Де княжа спальня! Стій! Держіть єї
Ось тут! Не дайте їй кричать! А я
Піду погляну сам.

Запава

І я з тобою.

Путята

Я думаю, що добре б і міні
Ще з кількома пітп. Не може бути,

Щоб князь отак в палати щез в ночи.
Він мусить бути тут. Сховав ся може.
Ану зо мною двадцять наших! Треба
Перешукать усю палату.

Предслава

Юди!
Пішли Христа шукать! Та ні, нема
Єго! О Боже! Чи ти чудом виніс
Єго в ночи із сеї западні?

(*Гостомисл, Запава, Путята і їіх дружинники входять у палату. Розбійники лишають ся зібрані довкола князя і Овлура.*)

Явa четверта.

Князь, Овлур, Предслава, Розбійники (*Розмова веде ся уривано, шептом.*)

Овлур (*обнимає Предславу*)

Голубочко моя!

Предслава (*перелякана*)

Геть, геть від мене!

Овлур

Предславо! Що, не пізнаєш мене?
(*Відхилює візір.*)

Предслава

Овлур! Мій милий! (*кидаєсь в его обійми — та зараз вприває ся і відтручує его*)
Геть від мене, геть!
Ти тут! Між Юдами, що сприсяглись
Князя убить, свій край продать чужому?

Овлур

Ми тут прийшли, щоби князя спасти.

Предслава

За пізно вже! Нема єго.

Овлур

Чи справді
Нема в палаті? Ти шукала всюди?

Предслава

Нема у спальни. Що де інде він
Не заховавсь, се певно. Не такий він,
Щоби ховатись в хвилі небезпеки.
Він радше б вийшов з голими грудьми
Поміж мечі і списи, ніж ховатись.

Овлур

Так деж він є?

Предслава

Чи справді не брехав
Сей Гостомисл? Чи справді він єго
Не вбив, не вкрав, не закував в кайдани?

Овлур

Ні, люба. Він недавно тут прибув,
І ми всі враз у двір сей увійшли.

Предслава

Сли так, то я зовсім не знаю, що
І думати.

Князь (*підходить до них*)

Так слухайте мене!
Овлуре, не теряй ані хвилини:
Бери із наших половину, йди

До брами, Гостомислову сторожу
Нападьте нагло, муж на мужа, всіх
Дусіть, коліть, щоб жаден ані крикнув.
Тоді біжіть у город, бийте в дзвони,
Зовіть народ, ведіть єго сюди.
А я вже буду тут робить що треба.

Овлур

Та князь! Де князь? І що ми без князя?

Князь

Не бій ся! Лиш роби, що я казав!

(*Овлур, Предслава і часть розбійників відходять наперед сцени в кулісу на право. По хвили чути там у сутінку глухий лоскіт, приглушені викрики і стогнання. Потім тихо.*)

Ява пята.

Князь, Розбійники *на ганку, потім* **Гостомисл** *і* **Запава.**

Запава (*ломаючи руки виходить із палати*)

Пропало все! Сповнились сни моі!
Князя нема, він спас ся, він утік!
Пропали наші голови! О горе!

Гостомисл

Запавочко, мовчи! Кріпи ся духом!
Іще ж не страчена надія! Ще
Путята перешукує палату.
Не може буть, щоб князь в ночи, у спальни
Дізнавсь о всім, щоби з двора утік
Так щоб ніхто єго й не запримітив!

Князь (*стає перед ним і знімає візір*)

Не може буть? А бачиш, що утік!
Га, зрадники! Утік не знавши ще

О твоїй зраді! Втік у темну ніч,
По божому показу. Гей же, хлопці!
Візьміть їїх зараз, повяжіть і рот
Заткайте кождому, щоб не кричали!

(*Гостомисл і Запава остовпілі з перестраху, а поки можуть отямити ся, вже розбійники затикають їім роти і вяжуть руки.*)

Розбійники (*з переляком*)

О Господи! Се князь! Ставур — се князь!
(*Падуть перед ним на коліна.*)
О князю наш! Змилосердись над нами!
Не погубляй нас!

Князь

Встаньте! Не лякайтесь
Нічого! Ще нам грозить небезпека!

Розбійники (*встають*)

Все, все для тебе ми зробить готові.
Остатню крови крапельку проллєм,
Щоб на твоє прощенє заслужити.

Князь

Сих двоє треба заховать! Сюди
Ведіть їїх у отсю комору темну!

(*Кілька розбійників відводять Гостомисла і Запаву до палати, князь говорить до них*)

Два вас при них лишіть ся! Скоро б з них
Котре металось, стукало, кричать
Хапалось, бийте в голову обухом!

(*Розбійники з Гостомислом і Запавою щезають у сінех палати*)

Тепер три пари з вас хапайтесь живо!
До сих сіней дверей провадить троє.
Позамикайте їїх! При кождих дверех

Ставайте два і підопріть плечима,
А бердиші в руках держіть. Нікого
Не випускайте, доки тільки можна.
А хто б протис ся, бийте в лоб обухом!
(*Кілька розбійників знов входить до палати*).

Князь

Тепер ідіть по двох і замішайтесь
Між тих, що по під вікнами вартують!
Нікого з Гостомислових людей,
Тих що в палаті є, не випускайте!
Хто б ліз на двір, валіть обухом в лоб!
Ну, а про мене й згадувать не смійте!
(*Часть розбійників сходить з ганку і розсипав ся по під вікна*).

Князь

Ну, много нас ще тут лишилось?

Васюта

Десять.

Князь (*замикає візір*)

Га, скоро що, будемо боронитись!
(*За сценою чути голосне биття в дзвони, далі крики, гомін і тупіт*)
Го, го! Працюють наші вже по місті! (*кричить*)
Тепер, хлопята, бачність!

Явa шеста.

(*За сценою дзвони, глухий гомін. В нутрі палати чути стук, біганину. Гримають до дверей.*)

Путята (*за сценою*)

Гей, воєводо Гостомисле! Що се?
У місті дзвонять!

Князь (*кричить у сіни*)

Так, у місті дзвонять.

Путята (*за сценою*)

Се хто говорить? Що за чорт замкнув
Ті двері? Одчиніть там із сіней!

Розбійник

Заждіть, бо десь ключі нам загубились!

Путята (*в середині*)

Ломайте двері!

Розбійники

Стійте! Не ломайте!
Сюди, брати! Там тиснуть! Не давайтесь!

Путята

Що за чорти? Де Гостомисл? По що
Позамикали двері?

Голоси (*в кутрі*)

Зрада! Зрада!

(*З усіх боків чути змішані крики. До ганку збігаються прихильники Гостомисла з добутими мечами.*)

Вояки

Де Гостомисл? Що діється тут?

Князь

Стрівайте!
Чи чуєте, у місті дзвонять?

Вояки.

Зрада!
Де Гостомисл?

Князь

Чи він не меже вами?

Розбійники

У нас єго нема.

Путята (*в кутрі*)

Ломайте двері!
Рубайте келефами!

Вояки (*на ганку*)

Що за крик
Отам у сінях? Де Путята?

Розбійники (у сінях)

Стій!
Хто перший випресь із дверей, той труп!

Вояки (*на ганку*)

Там бійка в сінех! Що се?

Голоси (*з подвіря*)

Зрада! Зрада!

Князь (*з розбійниками стає у дверех і добуває меча, громовим голосом*)

Проч відси! До сіней ніхто із вас
Не втисне ся, допоки ми живі!
(*Прихильники Гостомисла товплять ся в ганку*)

Розбійники (*в сінех*)

Бий! Бий!

Путята (*в нутрі*)

О Боже! Смерть моя!
(*Крик, лускіт оружя, стогнання*)

Вояки (*в ганку*)

Се голос
Путяти! Вбитий! Проч з дверей! Пускайте!
Хто бєть ся там? (*Напирають на розбійників*)

Князь (відслонює візір)

Се я бюсь! Князь ваш бєсь
Із зрадниками!

Вояки

Господи! Се князь!
(*Дофають ся в перестраху. В сінях ще йде бійка і крик. За сценою дзвони. З правої куліси впадає юрба народа, а по переду всіх Овлур і Предслава.*

Ява сема.

Ті самі, Овлур, Предслава, народ (*уоруженый чим хто міг, а також розбійники.*)

Овлур (*летить до ганку*)

Тут бють ся! Де Ставур?

Князь

Нема Ставура.

Овлур

О Боже! Князь! (*паде перед ним на коліна*)
Так ось хто був таємний
Товариш мій сю ніч!

Предслава (*кидаєсь до ніг князеви*)

О княже! пане!
Як много я за тебе протерпіла
Сю ніч!

Князь

Господь се відплатить тобі,
Душе правдива! Встань! І ти Овлуре
Вставай! Скінчилось чорне лихолітє.
Ще вчора ти ізгой був і ходив
До Гостомисла красти, а від нині
Ти будеш паном в заїку Гостомисла.

Овлур (*стискав єго коліна*)

О княже, в карі й милуваню ти
Однаково великий!

Князь

Ні, Овлуре!
Я в карі був несправедливий троха,
Та не без твоєі вини. Чомуж ти
Мовчав уперто про причину вбійства
Добрині?

Овлур

Не без власноі вини мовчав я.
Була у мене на Добриню злість,
Чи зависть може Тож як в пянім стані
Він раз почав облесними словами
Мене на зраду підмовлять, щоб вбити
Тебе й Всеславу Київ передати,
Я замість відповіді вхопив меч
І розкроїв єму на двоє череп.
Протверезившись я почав не вірить
Своім ушам, чи справді чув такі
Слова огидні від Добрині. Совість
Мене страшенно мучила за вбійство,
А тут прийшлось би в власній обороні
Ще память вбитого знеславить. Ні! —
Подумав я. — вже сам перетерплю

Всю кару за свій вчинок, а не буду
Імя покійника топтать в болото.

Князь (*подає ему руку*)

По тім я пізнаю твою натуру!
Мій друже! (*Цілує єго*) Нині я здобув два царства:
Одно, що зрадників позбув ся хитрих,
А друге те, що серце віднайшов
Таке хоробре, щире, благородне!

Овлур

Де ж Гостомисл, Запава, де Путята?

Князь

Путяту вчастував один із твоіх
Людей почерез тімя бердишем,
Та так, що більше вже єму не треба.
А Гостомисл і та єго горда
Запава — звязані, чекають карп. (*До Кіян*)
Гей, діти! Обступіть сей двір довкола
І всіх оружних, хто тут є, візьміть
І повяжіть і в тюрми посажайте!
Суд розслідити мусить все се діло! (*Часть народа розходить ся в ріжні боки купками*)
Та не минула ще нас буча, діти!
Сі зрадники Всеслава завізвали
На нашу землю. Треба як найшвидше
Нам готуватись всім до оборони.

Крик народа

Всі підемо, старі й малі! Не буде
Над нами панувати князь, що руки
Свої у братній крови полоскав.

Овлур (*кидає зелізну рукавицю на землю*)

Най згине, хто кровавить Русь роздором!

(*Заслона спадає.*)